

TARTALOM

Beszéljük meg...	
■ Beszéljük meg	3
In memoriam	
■ Megemlékezés Václav Havelről	4
Magyar sorsok a Morvától nyugatra	
■ „Munkáselnök” az AED élén... Lencsés Miklóssal Kokes János beszélgetett	14
Magyarok Csehországban, Morvaországban, Sziléziában	
■ Csökkent a magyarok száma Csehországban	24
Magyarok és csehek – múlt és jelen	
■ Esterházyra emlékeztek a magyarok	28
■ Kiállítás Magyarország mellett	35
Prágától Bukarestig	
■ Budapesten is bemutatkozott a Concordia	40
■ Kisebbségügyi konferencia Düsseldorfban	41
■ Az én hőszám a te ellenséged	45
Könyvespolc	
■ Értékes könyvek 1956-ról	48
Múltbanzés	
■ Ápádházi Szent Ágnes	54
Film, színház, TV	
■ Szlovák és cseh moziév magyarokkal	60
Sport, humor, érdekesség	
■ Tűz pusztított Krasznahorkán	63
Kortárs magyar irodalom	
■ Spiró György	66
Cseh irodalom	
■ Zádor Margit – Josef Škvorecký	70
■ Josef Škvorecký – Strass doktor úr	73
Resumé.....	78
Summary.....	79
Szerzőink	80

PRÁGAI TÜKÖR

**2012/1. szám
XX. évfolyam**

közéleti és kulturális
lap, megjelenik évente
öt alkalommal

Kiadja

a Cseh- és Morvaországi
Magyarok Szövetsége
www.csmmmsz.org

Főszerkesztő:

Kokes János

Szerkesztőségi titkár:

Smejkal Magda

Nyelvi szerkesztő:

Molnár Éva

Grafikus:

Petőcz Dávid

A szerkesztőség címe:

Prágai Tükör,
Prágában:
K Botiči 2,
101 00 Praha 10
tel.: (+420) 271746932
tel.: (+420) 271746913
Brünnben:
Radnická 8,
602 00 Brno
tel.: (+420) 541241062

Minden kéziratot szívesen
fogadunk. Amennyiben
nem áll módunkban
közölni, az írással együtt
nekünk továbbított
bélyeggel ellátott
borítékban a szerzőnek
visszaküldjük.

A lap a szerkesztőség
címén rendelhető meg.
ISSN 12103853
č.reg. MK ČR E 6195

www.PragaiTukor.com

Megjelenik a Cseh Kulturális Minisztérium,
a magyarországi közalapítványok
és a prágai Rákóczi Alapítvány támogatásával.

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

OBSAH

Proberme to...	
■ Proberme to	3
In memoriam	
■ Vzpomínka na Václava Havla	4
Maďarské osudy na západ od Moravy	
■ „Dělnický prezident“ v čele AED... s Miklósem Lencsésém rozmlouval János Kokes	14
Maďaři v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	
■ Počet Maďarů v ČR se snížil	24
Maďaři a Češi – minulost a přítomnost	
■ Maďaři vzpomínali na Esterházyho	28
■ Podpora Maďarsku	35
Od Prahy po Bukurešť	
■ Concordia se představila v Budapešti	40
■ Konference o menšinách v Düsseldorfu	41
■ Můj hrdina je tvůj nepřítel	45
Polička knih	
■ Zajímavé knihy o roce 1956	48
Pohled do minulosti	
■ Svatá Anežka Česká	54
Film, divadlo, TV	
■ Slovenský a český filmový rok s Maďary	60
Sport, humor, zajímavosti	
■ Požár poničil Krasnahorku	63
Soudobá maďarská literatura	
■ György Spiró	66
Česká literatura	
■ Margit Zádor – Josef Škvorecký	70
■ Josef Škvorecký – Pan doktor Štrass	73
Resumé	78
Summary	79
Autoři	80

PRÁGAI TÜKÖR

č. 2012/1
XX. ročník

kulturně-společenský
časopis, vychází
pětkrát ročně

Vydává

Svaz Maďarů žijících
v českých zemích
www.csmmmsz.org

Šéfredaktor:

János Kokes

Redakční tajemník:

Magda Smejkalová

Jazykový redaktor:

Eva Molnár

Grafická úprava:

Dávid Petőcz

Adresa redakce:

Prágai Tükör,
V Praze:
K Botiči 2,
101 00 Praha 10
tel.: (+420) 271746932
tel.: (+420) 271746913

V Brně:

Radnická 8,
602 00 Brno
tel.: (+420) 541241062

Každý rukopis přijímáme
s radostí. Není-li jeho
publikování možné,
vrátíme jej autorovi
v jím předem
ořfrankované obálce.

Časopis lze objednat
na adrese redakce.

ISSN 12103853

č.reg. MK ČR E 6195

www . PragaiTukor . com

Časopis vychází s využitím finanční podpory Ministerstva kultury ČR,
veřejnoprávních nadací z Maďarska a nadace Rákóczi z Prahy.

Beszéljük meg...

Tény és való, hogy a tavalyi, tehát a 2011-es csehországi népszámláláson ismét kevesebben lettünk, illetve ismét kevesebben vállalták magyarságukat, mint a korábbi censzusok alkalmával. A számok nem hazudnak, és világosan beszélnek: 19 932 (1991), 14 672 (2001), 9049 (2011). Két évtized alatt tehát a felére csökkent a csehországi magyarok száma. Tetszik, nem tetszik, de ez van.

Várhatóan már az idén ősszel a nemzetiségeket, így a magyarokat is érintő részletes adatok is a rendelkezésünkre fognak állni, s neki lehet majd fogni azok kiértékeléséhez, összehasonlításához. Meggyőződésem: nem lenne rossz, ha az adatokat egy szociológus is áttanulmányozná, összevetné a korábbi két népszámlálás adataival, majd értelmezné, kiértékelné mindezt. Meggyőződésem, hogy önismeretünk, önértékelésünk szempontjából ez hasznos tanulmány lenne.

Ugyancsak szükségesnek tartanám, hogy a témát a Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetsége is napirendre tűzze, s elgondolkodjon afelett, mi is rejtőzik valójában e fejlődési tendencia mögött, illetve tudunk, tudnánk-e valamit is tenni ennek a folyamatnak a megállítása érdekében.

Illúziókban ringatni magunkat, ábrándokat kergetni nem érdemes. Tudatosítom, akárcsak mások is, akik foglalkoznak a kérdéssel, hogy szervezetünknek – hasonlóan a többi csehországi magyar szervezethez – nincsenek eszközei, sem lehetőségei bármi módon is befolyásolni ezeket a társadalmi folyamatokat. Mi nem őshonosok, mi bevándorlók vagyunk cseh és morva földön, szétszórtan élünk új hazánkban, és sehol sem alkotunk számottevő, nagyobb lakossági csoportot.

Mindezek ellenére arról is meg vagyok győződve, hogy azért egyfajta erkölcsi kötelességünk ápolni, megtartani szüleink, szülőföldünk hagyatékát, nemzetiségünket, magyarságunkat. Nyilvánvaló, hogy ennek érdekében azért tenni is kell valamit. Na de erre szolgálnak szervezeteink, s egy kis összefogással, egy kis közös munkával sok mindent el lehet érni.

Mindennek az alapja az, hogy van-e még igény közöttünk magyarságunk megtartására, valamiféle összetartozásra. Én úgy látom, hogy ez az igény még élő, és „munkásemberek” is akadnak még. Ezért „megfogyva bár, de törve nem”, csak egyet tudok ajánlani: gyűrjük fel az ingujjunkt, s folytassunk munkánkat. Saját érdekünkben.

Tisztelettel:

Kokes János

Megemlékezés Václav Havelről

A múlt év december 18-án elhunyt Václav Havel politikai, irodalmi és emberi érdemeit számtalan nekrológ méltatta hazájában és világszerte. A nagy veszteséget és fájdalmat kifejező megannyi érzékeny és szakavatott nyilatkozathoz aligha lehet bármi érdemlegeset hozzáfűzni. Úgy érezzük, hogy ettől a kivételes személyiségtől legméltóbban saját megnyilatkozásaival, nevezetesen három, különböző alkalmakkor elhangzott beszédével búcsúzhatunk el. Nemcsak a dokumentumok autentikus volta miatt, hanem azért is, mert az írások, régebbi keltezésük folytán jobbára már feledésbe mentek, tehát a bennük rejlő humanista eszmék felelevenítése nagyonis aktuálisnak és több mint helyénvalónak látszik.

Franz Kafka és az én elnökségem

A jeruzsálemi Héber Egyetem disz doktorátusáért 1990. április 26-án mondott köszönet.

Tisztelt rektor úr, tisztelt hallgatóság!

Önök bizonyára már ki is találták, mire célzok ezzel a sajátos köszönetnyilvánítással. Föl szeretném használni ezt az alkalmat arra, hogy néhány mondatban tanúságot tegyek arról a régi és a szó szoros értelmében bensőséges kapcsolatról, amely engem a zsidó nép nagy fiához, a prágai íróhoz, Franz Kafkához fűz.

Nem vagyok kafkológus, a Kafkáról szóló irodalmat rendszerint nem túl nagy érdeklődéssel olvasom, sőt, még azt sem merem állítani, hogy mindent elolvastam, amit Kafka írt. A Kafka-kutatásnak erre a kissé apatikus megközelítésére nagyon különös okom van: úgy érzem ugyanis, hogy az egyetlen ember, aki Kafkát érti, én magam vagyok, és ezért senki sem formálhat jogot arra, hogy nekem Kafka műveit magyarázza. A Kafka-életmű tanulmányozása terén megnyilatkozó hanyagságom azzal a homályos elképzeléssel indokolható, hogy nem kell Kafka minden szavát újra meg újra olvasnom, hiszen úgyis tudom, mit találok életművében. Sőt, lelkem valamely rejtett zugában meg vagyok győződve arról, hogy ha Kafka nem létezne és én jobban tudnék írni, mint ahogy tudok, akkor az ő egész életművét én írnám meg.

Tudom, milyen különösen hangzik mindaz, amit mondok, de szentül hiszem, hogy önök megértenek. Nem mondok sem többet, sem kevesebbet, mint azt, hogy Kafkában mindig megtaláltam és ma is megtalálom a világról, magamról és a magam létezési módjáról szerzett tapasztalatom egy darabját.

Megpróbálok nagyon röviden és csak jelzésszerűen felsorolni ennek a tapasztalatnak néhánykönnyebben megnevezhető formáját. Íme: Valamiféle mély, alapvető és ezért keresztül-kasul bizonytalan büntudat munkálása bennem, mintha talán már maga a pusztaság léte is bizonyos fajta bűn volna. Továbbá az az erős érzés, hogy nem vagyok helyemen való, és semmi sem helyénvaló, ami körülöttem akaratomtól függetlenül történik. Kibírhatatlan fülledtség nyomasztó élménye. Az a kényszer, hogy folytonosan magyarázzam magam valakinek és védekezem valaki előtt. Vágyakozás a dolgok elérhetetlen rendje után, s ez a vágyakozás annál erősebb, minél áttekinthetlenebb és érthetlenebb a terep, amelyen járok. Annak a szükségletnek az

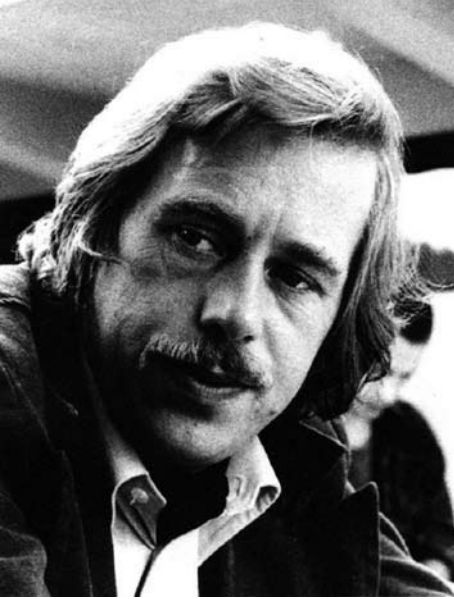

Václav Havel

időnkénti kirobbanása, hogy problematikus identitásomat valakinek a lehurrogásával igazoljam magam előtt, és hogy energikusan követeljem jogaimat. Az ilyen lehurrogás persze teljesen fölösleges, mert mindig és sorsszerűen más ellen irányul, mint akinek szántam, és reménytelenül belesüllyed az engem körülvevő fekete lyukba. Minden, amivel szembekerülök, elsősorban a maga abszurd dimenzióit nyújtogatja felém. Mintha mindig erőből duzzadó és öntudatos férfiak csapata után rohannék, és sohasem tudnám utolérni őket, még kevésbé egyenértékűvé válni velük. Lényegében ellenszenves vagyok önmagamnak, és érzésem szerint tulajdonképpen megérdemelném, hogy általános nevetség tárgya legyek.

Már hallom, amit önök közül sokan ellenérvként akarnak felhozni az eddig elmondottakkal szemben: hogy ezekbe a karkai kontúrokból csak beleszilizálom magam, mert hiszen a valóságban valaki egészen más vagyok, olyan ember, aki nyugodtan és kitaróan küzd valamiért, és akit ez a küzdelem hazája legmagasabb tisztségébe emelt.

Igen, természetesen elismerem, hogy látszatra – ismétlem, látszatra – minden Josef K., minden K. földmérő és minden Franz K. ellenpólusa vagyok. Mégis kitarok amellest, amit magamról mondtam. És csak annyit teszek hozzá, hogy véleményem szerint éppen kirekesztettségem vagy besorolatlanságom, sőt eredendő kitagadottságom, elvesztettségem mélyen átélt érzete a rejtett motorja minden szívós igyekezetemnek, és hogy éppen az én kétségbeesett rendvágym az, ami újra meg újra teljesen valószínűtlen kalandokba sodor. Sőt, azt merném állítani, hogy minden jót, amit valaha tettem, talán csak azért tettem, hogy valamiképp leplezzem

csaknem metafizikai büntudatomat. Úgy érzem, hogy tulajdonképpen csak azért alkotok, szervezek és harcolok valamiért folyton-folyvást, hogy megvédjem az önmagam által tartósan kétségbe vont jogomat a létezésre.

Önök talán fölteszik magukban a kérdést, hogy hogyan lehet egy ország köztársasági elnöke olyan ember, aki így reflektálja önmagát. Nagyon paradox dolog, de be kell vallanom önöknek, hogy amennyiben jobb elnök vagyok, mint amilyen másvalaki volna a helyemben, akkor ez éppen azért van, mert valahol a munkám tevényének legrejtettebb rétegében szüntelenül jelen van az önmagamban való kételkedés, amely együtt jár azzal a kétséggel, hogy jogom van-e betölteni tisztségemet. Olyan ember vagyok, aki csöppet sem

csodálkozna, ha elnöki teendői közepette beidéznek vagy odaállítanak valamiféle obskúrus ítélőszék elé, vagy elvinnék egyenesen egy kőbányába. Nem, ez egyáltalán nem lepne meg, mint ahogy nem lepne meg az sem, ha hirtelen fölhangzana az ébresztő, és én a cellámban ébrednék föl, és jól mulatva elmesélném cellatársaimnak mindazt, amit az utóbbi fél évben átéltem. Minél lentebb vagyok, annál magamhoz illőbbnek érzem a helyzetemet, és ellenkezőleg, minél magasabban állok, annál erősebb bennem a gyanú, hogy itt valami tévedésről van szó. Lépten-nyomon érzem, milyen nagy előny az elnöki tisztség helyes gyakorlása szempontjából az a tudat, hogy ez a hivatal nem illik hozzám, és hogy bármely pillanatban jogosan kiebrudalhatnak belőle.

Az, amit itt elmondtam, nem volt sem előadás, sem esszé, hanem csupán nagyon rövid adalék a „Franz Kafka és az én elnökségem” témához. Azt hiszem, a körülmények szerencsés összejátszásának köszönhető, hogy pont egy cseh ember éppen a Héber Egyetemen mondhatta el ezt a néhány szót. Lehet, hogy ezzel a kelleténél jobban fedtem föl kártyáimat, és lehet, hogy a tanácsadóim megfeddnek érte. De ez sem hoz majd ki a sodromból, mert pontosan ezt várom, és pontosan ezt érdemlem meg. Felkészültségem a várt feddésre szolgáljon itt további bizonyítékkul arra, hogy elnöki posztom betöltése szempontjából milyen nagy előny:

szüntelenül fel vagyok készülve a legrosszabbra.

Még egyszer köszönöm a megtiszteltetést, amelyben részesítettek, és mindazok után, amit mondtam, szégyellem megismételni, hogy ezt a megtiszteltetést szégyenkezve fogadom el.

Zádor András fordítása

A hatalom és az ember

Elhangzott a Sonning – díj átvétele alkalmából a koppenhágai egyetemen 1991. május 28-án.

Tisztelt rektor úr, tisztelt közönség!

A díjat, amellyel ma megtisztelték, inkább entellektüeleknek, mint politikusoknak szoktak odaítélni. Engem nyilván az entellektüelek közé lehet sorolni, de a sors akaratából – egyik napról a másikra – abban a világban találtam magam, amelyet magas politikának neveznek.

Engedjék meg, hogy kihasználjam ezt a különös tapasztalatomat, és megkíséreljem az entellektüel bíráló szemével vizsgálni a hatalomak nevezett jelenséget – úgy, ahogy eddig mintegy belülről megismertem – és mindenekelőtt annak a kísértésnek a jellegét, amelyet az emberi lét számára a hatalom jelent.

Voltaképpen miért vágnak az emberek politikai hatalomra, és – ha már birtokában vannak – miért mondanak le róla olyan kelletlenül? Véleményem szerint a hatalomvágy okai három kategóriába sorolhatók.

Az első, hogy az embereket a politikában való részvételre a jobb társadalmi rendről alkotott elképzeléseik készítetik, hogy hisznek – akár jó, akár kétes – értékekben vagy eszmékben, amelyek megvalósításáért, ellenállhatatlan belső kényszertől hajtva, harcolni akarnak.

A politikában való részvétel másik oka valószínűleg a minden emberi lényben élő önigazolás vágya. Mert lehet-e csábítóbb módot elképzelni arra, hogy az ember saját léttudatáról és annak súlyáról megbizonyosodjék, mint amelyet a politikai hatalom kínál? Hiszen a hatalom már lényegénél fogva is beláthatatlan lehetőséget nyújt az önigazolásra azzal, hogy az ember nagyon széles környezetben fölöttébb szembeötlő lenyomatait alkothassa meg a maga létének, hogy saját képére formálhassa az őt körülvevő világot, és hogy élvezhesse azt a tekintélyt, amelyet minden politikai tisztség úgyszólván automatikusan biztosít viselőjének.

A harmadik okcsoport, amiért oly sok ember vágyik politikai hatalomra, és amiért olyan nehezen mond le róla, az előnyök tarka palettája, amely a politikus életét – még a legdemokratikusabb körülmények között is – szükségszerűen végigkíséri.

Amint alkalmam volt megfigyelni, az okoknak ez a három fajtája nagyon bonyolultan, de mindig összefonódik. Gyakran lehetetlen megállapítani, melyik van túlsúlyban, annál kevésbé, mert a második és a harmadik kategóriába tartozó okokat majdnem mindig az első kategóriába tartozókkal leplezik. Én legalábbis nem ismerek olyan politikust, aki képes volna a világnak vagy önmagának bevallani, hogy csupán azért igyekszik valamilyen funkcióhoz jutni, hogy ön maga előtt igazolja saját jelentőségét és súlyát, esetleg csupán azért, mert élvezni akarja a politikai hatalommal járó előnyöket. Ellenkezőleg: unos-

untalan azt hangoztatjuk, hogy számunkra nem maga a hatalom mint olyan fontos, hanem csupán bizonyos általános értékek, és hogy csupán a közösség iránti felelősségérzetünk diktálja, hogy magunkra vállaljuk tisztségünk terhét az általunk hirdetett értékek érdekében. És gyakran egyedül csak az Úristen tudja, hogy valóban így van-e, vagy pedig ez a legemészthetőbb módja annak, hogy a világnak és magunknak megindokoljuk hatalomvágyunkat, és hatalmunk, valamint annak hatóköre révén megbizonyosodjunk arról, hogy létezőnk, mégpedig valóban hatékonyan és tekintélyt keltően létezőnk.

A helyzetet bonyolultabbá teszi, hogy magában az öngazolás vágyában nincs semmi kivetnivaló: ez a vágy eredendően emberi, és csak nagyon nehezen lehet olyan konzisztens emberi lényt elképzelni, amelyik ne vágya elismerésre és a maga létének igazolására és láttatására.

Egyike vagyok azoknak, akik politikai tisztségük betöltését a közösség iránti felelősség, a kötelességérzet kifejezésének tartják, sőt, bizonyos fajta áldozathozatalnak. De amikor némely politikusokat látok, akikről tudom a magamét, és akik azt állítják magukról, amit én, akkor újra meg újra arra kényszerülök, hogy magasba emeljem a fejem és föltegyem a kérdést: vajon nem kezdek-e én is hazudni magamnak? Vajon bevallatlanul nem annak a ténynek a bizonyítására vágyom-e én is, hogy valamit jelentek, tehát hogy nem inkább erről van szó nálam is, mint az ügy szolgálatáról? Egyszóval kezdek gyanús lenni magamnak. Pontosabban: a politikával és a politikusokkal kapcsolatos minden tapasztalatom arra kényszerít, hogy gyanús kezdjek lenni magamnak. Sőt, hogy minden újabb díj, amelyet kapok, egy fokkal gyanúsabbá tegyen.

Különös figyelmet érdemel a hatalomvágy okainak harmadik kategóriája, amelyről beszéltem: vagyis a vágy azokra az előnyökre, amelyeket a hatalom biztosít. De nemcsak a vágy, hanem a már élvezett előnyök megszokása is. Nagyon

érdemes megfigyelni, hogy milyen a hatalom kísértése éppen ebben a szférában. Ezt legjobban azokon lehet észlelni, akiknek soha semmiféle hatalmuk nem volt, aztán váratlanul hozzájutottak, ám azelőtt kíméletlenül elítélték a hatalmasokat az általuk élvezett különböző előnyökért, amelyek elmélyítették a közöttük és a közemberek között tátongó szakadékot.

Ugyanis rövid idő múlva önkéntelenül, de aggasztóan elkezdünk hasonlítani érdemtelen elődeinkhez. Ez zavar bennünket, bosszant bennünket, de előbb-utóbb észrevevesszük, hogy ezt egyszerűen nem tudjuk vagy nem áll módunkban elkerülni.

Néhány példát hozok föl.

Minden bizonnyal értelmetlen dolog volna, ha egy miniszter elmulasztaná a kormány fontos ülését, amelyen az ország helyzetét évtizedekre meghatározó törvényjavaslatot tárgyalnak meg, csak azért, mert fáj a foga és egész délelőtt várnia kell a fogorvosi rendelőben, amíg rákerül a sor. A miniszter tehát – hazája érdekében – elintézi, hogy külön fogorvosa legyen, akinél nem kell várakoznia.

Minden bizonnyal értelmetlen dolog volna, ha egy politikus elmulasztana valami fontos tárgyalást külföldi partnerével csak azért, mert ki van téve a tömegközlekedés kiszámíthatatlanságának. A politikusnak tehát szolgálati autója és sofőrje van.

Minden bizonnyal értelmetlen dolog volna, ha egy köztársasági elnök vagy miniszter fontos tárgyalásokat mulasztana el csak azért, mert az utcákon forgalmi dugók keletkeznek, és szolgálati autójának minden megtett tíz méter után tíz percet állnia kell. Az említett államférfi tehát él azzal a jogával, hogy megszegje a közlekedési szabályokat, illetve kihasználja azt, hogy a rendőrség ezt eltűri.

Minden bizonnyal értelmetlen dolog volna, ha egy politikus hosszú órákat töltene drága idejéből azzal, hogy a tűzhelynél izzadva hivatalos ebédet főzzön külföldi partnerének. Tehát van szakácsa és vannak pincérei.

Minden bizonnyal értelmetlen dolog volna, ha a köztársasági elnök szakácsa a posztszocialista országok háziasszonyaihoz hasonlóan mészárszékről mészárszékre járna olyan húst keresve, amelyet szégyenkezés nélkül szolgálhat fel jelentős vendégeinek. Tehát a prominensek és szakácsaik külön élelmiszerszállítmányokkal láttatnak el.

Nem kevésbé értelmetlen dolog volna, ha a köztársasági elnök vagy a kormány elnöke különböző számokat keresne a telefonkönyvben, s újra meg újra megpróbálná kideríteni, hogy valaki otthon van-e vagy a hivatalában, és hogy szabad-e a telefonja. Logikus tehát, hogy a telefonszámok keresésével és tárcsázásával alárendelt alkalmazottak kínlódnak.

Mindent egybevetve: protekciós orvoshoz járok, nem kell autót vezetnem, a sofőrömnem nem kell dühtől tájékozva csigalassúsággal cammognia Prága utcáin, nem kell főznöm sem ételmet hajhásznom, sőt még tárcsáznom sem kell, ha telefonon akarok beszélni valakivel.

Vagyis az előnyök, a kivételek és a protekció világában élek. A prominensek világában, akik lassan már azt sem tudják, mibe kerül egy villamosjegy vagy tíz deka vaj, nem tudják, hogyan kell kávé főzni és telefonálni. Következésképp: pontosan a kommunista elit világnak küszöbén állok, holott egész életemben kritizáltam ezt az elitet.

És ami a legrosszabb: mindannak, amit mondtam, megvan a maga megdönthetetlen logikája. Nevetséges, sőt elítélendő lennék, ha hazám érdekeit érintő tárgyalásokat mulasztanék el, mert hivatalos időmet fogorvosi várószobákban vagy boltok előtt várakozó sorokban tölteném, vagy azzal, hogy idegesítő harcot vívnék a rozsdásodó prágai telefonhálózattal, vagy taxira vadásznék, mégpedig reménytelenül, hacsak messziről le nem rína rólam, hogy külföldi vagyok, azaz dollártulajdonos.

De hol végződik a logika és az objektív szükséglet, és hol kezdődnek az ürügyek? Hol végződik a haza érdeke, és hol kezdődik az egyetemes protekció? Vajon ismerjük-e és egyáltalán képesek vagyunk-e felismerni azt a pontot, ahol már nem a haza érdekeiért áldozzuk fel magunkat azáltal, hogy eltérjük előnyös helyzetünket, azt a pontot, ahol éppen előnyös helyzetünk kezd számunkra fontossá válni, és ezt a haza érdekével mentegjük?

Bevallom, hogy az önreflexió és az önmagunktól való távolságtartás magas fokára van szükség ahhoz, hogy a hatalommal bíró ember, még az eredetileg jóhiszemű is, felismerje ezt a választóvonalat. Én, aki tartós de eléggé sikertelen harcot vívok a nekem biztosított előnyök ellen, nem merném magamról azt állítani, hogy azt mindig és megbízhatóan felismerem. Az ember sok mindent megszokik, sok mindenről leszokik, és végül – anélkül, hogy észrevenné – elveszíti régi bevált ítélőképességét.

Tehát ismétlem: hatalmon lévén, tartósan gyanús vagyok magamnak. Sőt, mi több: fokozott megértést tanúsítok azok iránt, akik a hatalom kísértései ellen vívott harcukat lassan kezdik elveszíteni, elhítelve magukkal, hogy csakis és kizárólag a hazájukat szolgálják, és egyre aggasztóbban kezdik megszokni és magától értetődőnek tartani a nekik nyújtott előnyöket.

A hatalom kísértésében van valami különösen alattomos, megtévesztő és kétértelmű. A politikai hatalom egyfelől mesés alkalmat ad arra, hogy az ember reggeltől estig igazolja magának önnön létezését és tagadhatatlan identitását, amelyet minden szava és tette nagyon is

láthatóan beír az őt környező világba. Ugyanakkor azonban a politikai hatalomban és mindenben, ami logikusan velejár, szörnyű veszedelem ólálkodik: miközben azt színleli, hogy egzisztenciánkat és identitásunkat igazolja, észrevétlenül de meggátolhatatlanul mindkettőt elveszi tőlünk.

Az az ember ugyanis, aki elfelejtett autót vezetni, bevásárolni, kávé főzni és telefonálni, már nem ugyanaz az ember, aki mindezt egész életében tudta. Az az ember, akinek sohasem kellett magát a televíziós kamera szemével néznie, és aki most minden mozdulatát ennek a készüléknek a tekintetéhez igazítja, már nem ugyanaz az ember, aki volt.

Pozíciója, funkciója és a velük járó előnyök rabjává válik. Az, ami látszólag igazolja identitását és ezzel létét is, az a valóságban észrevétlenül megfosztja identitásától és egzisztenciájától. Az ilyen ember már nem irányítja önmagát, mert valami más irányítja: a tisztsége, az abból következő igények, előnyök és kísézőjelenségek.

Van valami halált hozó ebben a kísértésben: az egzisztenciális öngazolás leple alatt az egzisztencia önmagát sajátítja ki magának, elidegenedik, elhal. Az ember

a saját mellszoberává kövül. A mellszobor hangsúlyozza ugyan hervadhatatlan jelentőségét és dicsőségét, de mégsem egyéb, mint egy halott kódarab.

Engedjék meg, hogy az önök kiváló honfitársa, Kirkegaard egyik művének parafrázisával éljek. Halálíg tartó betegség – írta ő. Halálíg tartó hatalom –mondom én. Mi következik mindebből?

Semmi esetre sem az, hogy politikának szentelni magunkat helytelen dolog, minthogy úgymond a politika szükségszerűen erkölcstelenné teszi az embert.

Valami más következik ebből: a politika az emberi tevékenység olyan területe, amely fokozott igényeket támaszt az erkölcsi érzékkel szemben, a kritikus önreflexióval, a valódi felelősséggel, az ízléssel, a tapintattal, a mérték iránti érzékkel, az alázattal és azzal a képességgel szemben, hogy beleéljük magunkat mások lelkébe. A politika nagyon szerény és becsaphatatlan embereknek való foglalkozás.

Hazudnak mindazok, akik azt mondják nekünk, hogy a politika piszkos dolog. A politika egyszerűen csak olyan munka, amely különösen tiszta embereket kíván, mert nagyon-nagyon könnyen be lehet piszkolódni benne.

Olyan könnyen, hogy a nem eléggé éber szellem észre sem veszi.

Politikával tehát csak fölöttébb éber embereknek volna szabad foglalkozniuk, olyanoknak, akik fölöttébb fogékonyak az egzisztenciális öngazolás kétértelmű kínálata iránt, amellyel a politika megkíséerti őket.

Egyáltalán nem tudom, hogy én az ilyen éber emberek közé tartozom-e. Csak azt tudom, hogy közéjük kellene tartoznom, ha már jelenlegi tisztségemet elfogadtam.

Zádor András fordítása

Az antiszemitizmusról

A náci haláltáborokban elpusztult több mint negyedmillió cseh-szlovákiai zsidó emlékére a prágai Smetana-teremben 1991. október 19-én rendezett hangverseny előtt, Chaim Herzog izraeli köztársasági elnök jelenlétében elhangzott beszéd.

Tisztelt elnök úr, tisztelt közönség!

Valahányszor a holokausztról, a koncentrációs táborokról, Hitler tömeges zsidóirtásáról, a faji törvényekről és a zsidó népnek a második világháború alatt elszenvedett mérhetetlen megpróbáltatásairól szóló dokumentumokkal ismerkedem, különös tehetetlenségi érzés vesz rajtam erőt: tudom, hogy mondanom, tennem kell valamit, valamiképpen reflektálnom minderre, de egyszerűen érzem, hogy bármit mondanék is, az mind kifejezéstelen vagy hiányos lenne, és hogy nem telik tőlem többre, mint hallgatásra és szótlán értetlenségre. Természetesen tudom, hogy hallgatni nem lehet, de ugyanakkor kétségbeejtően néma vagyok. A benuultságnak ez az állapota mindenekelőtt mélységes – sőt, mondhatnám metafizikai – szégyenérzetből fakad. Szégyellem magam – ha szabad így mondanom – az emberért, az emberiségért, az emberi nemért, érzem, hogy ez ennek a nemnek a büntette és szégyene, ennél fogva az én büntettem és az én szégyenem is. Ez a benuultság mintha hirtelen mélységes szakadékba vetne engem, amelynek alján az emberi bűn átérzése rejtőzik, és vele együtt az én felelősségérzetem az emberi cselekedetekért valamint a világ helyzetéért, amelyben élünk és amit alkotunk. Egyszerre csak én, konkrét emberként felelősnek érzem magam általában az emberért, és értetlenül szemlélve kegyetlenségét, alapjában véve kezdem egy kicsit nem érteni önmagam, mert én is egy vagyok közülük, emberek közül.

Gondolkodom rajta, mit jelent az, hogy a zsidók kiválasztott nép. És ráésszemelek, hogy ez – egyebek között – ezt is jelentheti: az emberek őket választották áldozati bárányoknak vagy pótdáldozatnak; tudatosítva önnön kisszerűségüket, átlagosságukat és elégtelenségüket, gyötrődve öngazolásérzetük kétségbeejtő hiányán, szakadatlanul csalatkozva a világban és önmagukban, komplexusaik rémétől üldözve, és hasztalanul próbálva szabadulni egzisztenciális keserveiktől, meg kellett találniuk a bűnöst, akit felelőssé tehetnek balsorsukért, nyomorúságaikért, kudarcukért. Ebből keletkezett az antiszemitizmus. És az antiszemitizmus termő talajából nőtt ki végül a holokauszt is. Tehát az a jelenség, amely arra a mélypontra szorít le bennünket, ahol igazán komolyan érezzük át felelősségünket a viláért. És ennek köszönhetően hirtelen kiderül, hogy a zsidók kiválasztottságának nyilván más értelme is van: a sors arra a szörnyűséges feladatra választotta ki őket, hogy megpróbáltatásukkal szembesítsék a modern embert egyetemes felelősségével, és hogy áldozataikkal a szó szoros értelmében vett metafizikai öntudatosulásának mélységébe taszítsák. Ha az ember áttekinti ama szörnyűségek tömkelegét, amelyeknek elkövetésére képes, akkor – az önmagáért való szégyenkezéssel együtt – fölébred benne a fokozott felelősségérzet az egész emberi közösség tetteiért. A második világháborúban átélt

zsidó szenvedések értelmetlensége így tragikus értelmet nyer: tartós kihívássá válik, amely az emberi nem minden tagját felszólítja, ébredjen tudatára ember voltának.

Egy cseh protektorátusi tisztviselő keze volt az, amely hajdan a megfelelő rendelet keretében vetette papírra ezt a mondatot: „Zsidók csak akkor foglalhatnak el ülőhelyeket, ha azokra nincs szükség árják számára.” És egy szlovák újságíró keze volt az, amely hajdan szlovákul írta le ezt a hivalkodó címcikket: „A zsidók ellen hozott legszigorúbb rendszabályok a szlovák faji törvények.”

Úgy vélem, hogy az effajta parancsokat és újságcikkcímeket, amelyeket nem gyilkoló gyilkosok keze írt le, tartós mementóként minden cseh és szlovák történelemtankönyvnek tartalmaznia kellene. Úgy vélem, hogy a világért érzett felelősségre szólító

felhívásnak, amely a holokauszt vészorszakából hangzik felénk, amikor névtelen és nem gyilkoló antiszemiták ezrei segédkeztek abban, hogy polgártársaikat gázkamrákba küldjék, már sohasem szabad elhalkulnia, ezt a hangot soha többé nem szabad elhallgattatni, elrejtteni, sem eltitkolni. A szükség parancsolja, hogy meghallja minden elkövetkező nemzedék.

Kisfiú koromban irigyeltem némely gyereket, amiért mellén hatágú csillag sárgállott. Azt hittem, hogy ez valami kitüntetés.

Ha örökre el akarjuk kerülni, hogy bármiféle gyerekeknek jegyet kelljen viselniük ruházatukon, amely a többi gyereket óvja tőlük, jelezvén, hogy a megbélyegzettek kisebbségük, akkor szüntelenül emlékezetünkbe kell idéznünk, hogy milyen szörnyű csapások sújtották a zsidó népet, amely arra választatott ki, hogy szenvedésével felrázza az emberiség lelkiismeretét.

Az emberek ösztönszerűen kerülnek mindent, ami sokkolja őket. Ám szükség van rá, hogy mindannyian – saját érdekünkben – tartósan ki legyünk téve valamiféle sokkoknak. Pontosabban olyan sokkoknak, amelyek figyelmeztetnek, hogy semmiféle hazugsággal nem tudunk kibújni felelősségünk egyetemessége alól.

A zsidó nép szenvedéseiről beszélni kell annak ellenére, hogy olyan nehéz beszélni róla.

Zádor Margit fordítása

„Munkáselnök” az AED élén

Lencsés Miklós a prágai Ady Endre Diákkör (AED) idén éppen 55 éves történetében az egyetlen olyan elnök, aki tisztsége idején már néhány éve nem volt diák.

A nyolcvanas évek közepén, rendkívül érzékeny időben vette át az AED vezetését. A külsőleg nagyon konzolidált benyomást keltő Csehszlovákia belülről egyre bizonytalanabb lett. A szocialista táboron belül pedig egyre inkább látszott, hogy vihar készül.

Magyarországon erősödött a reformpártiak tábora, Lengyelországban az 1980 december 13-i katonai puccs után is meghatározó társadalmi erő maradt a Szolidaritás mozgalom, míg a Szovjetunióban kezdte szárnyait bontogatni a Mihail Gorbacsov nevéhez fűződő „peresztrojka” és a „glasznoszty”.

A csehszlovák kommunista párt és állami vezetés Gustáv Husák pártfőtitkárral és köztársasági elnökkel az élén, főleg a szovjet tankokkal eltiport 1968-as prágai tavasz miatt, csak nehezen tudta kezelni a helyzetet a politikai vezetők személyi pozícióinak gyengülése nélkül. Az állambiztonsági szolgálat még erős és aktív volt, s megpróbálta ellenőrzése alatt tartani az egyre gyorsuló fejleményeket.

A titkosrendőrség figyelmét természetesen az AED sem kerülte el.

Egy csésze kávé mellett Lencsés Miklóssal

Miért ön, aki akkor már nem volt diák, került az AED élére?

Ha emlékezetem nem csal, akkor mindez 1985 tavaszán a Strahovon történt, az egyik egyetemi diákkollégium társalgójában. Az akkori AED elnök, Balázs Feri említette, hogy olyan a helyzet, hogy jó lenne, amennyiben nem diák lenne a klub elnöke, mert bizonyos fajta megszorítások nem vonatkozhatnának rá, és nem lenne megkérdőjelezhető az illető személynek a diákstátusa sem. Más szóval, hogy nem lehetne kizárni az egyetemről vagy főiskoláról. Akkor merült fel a barátaim részéről az, hogy én vállalhatnám, akkor esett a választásuk rám.

Az elnökválasztásnál, a szavazásokban már benne volt az ő kezük, különösen a Molnár Árpád, az ún. Öcsi és Szűcs János (Kutya), Polacsek (Polli) nevével fémjelzett baráti csoporté. Ettől a pillanattól, tehát a megválasztásomtól kezdve próbáltam a magam módján és az ő segítségükkel valahogy átvészelni az elkövetkező két és fél évet.

Mikor került kapcsolatba az adysokkal, milyen volt akkoriban a kapcsolata a klubbal, hogy ilyen komoly megbízatást kapott?

Jó részüket ismertem, többekkel baráti kapcsolatokat ápoltam, jó viszonyban voltam.

Mielőtt tovább mennénk, megkérdezem: mikor jött Prágába?

Én 1976-ban jöttem fel Dél-Szlovákiából, az akkor a Nyitrai járásba tartozó Királyiból (Horná Kráľová) Prágába. Két évig a ČVUT gépészeti karának hallgatója voltam, de az egyetemet sajnos nem sikerült elvégezni, tanulmányaim nem fejeztem be. Ezt követően munkába léptem, majd két év katonaság következett, amit szintén ebben a városban töltöttem le. Nyugodtan kijelenthetem, hogy akkoriban állandó kapcsolatban voltam az AED-el.

Tehát ismert volt a köreikben...

Igen, ez elmondható. Ami viszont a későbbiek folyamán gondot okozott, az az életkor kérdése volt. Én abban az időben már a harmincas éveim közelében jártam, tehát idősebb, mint az adysok nagy többsége. A diákok egy része tíz évvel fiatalabb volt nálam, s ez nyilván egy olyan korú embereknel látható, észrevehető.

Térjünk vissza a választáshoz. Pontosítaná a „körülményeket”?

A nyolcvanas évek közepéről van szó, tehát még a szocialista rendszerben – a diákklub státusa volt az alapvető, központi probléma.

Miért?

Az Ady Endre Diákklub hivatalosan ugyanis nem működhetett diákklubként. Abban az időben szükségzerű volt, hogy a klub valahová, valamilyen szervezet alá be legyen tagolva. Akkor egyetlen országos ifjúsági szervezet működött, a SZISZ (Szocialista Ifjúsági Szövetség), s az AED-nek a korabeli hatalmi logika szerint a SZISZ-hez kellett volna tartoznia. Ezt azonban a tagság nagy része elutasította, ellenezte. A többség valamiféle részleges, viszonylagos önállóság mellett volt.

Ekkor jött egy áthidaló jogi megoldás, hogy mi lenne akkor, hogyha mint a Csemadok kihelyezett szervezete létezne az AED. Utólag ugyanis kiderült, hogy mint egyenes ágú Csemadok szervezet, tehát normális alapszervezet Prágában, Csehországban nem lehet, annak ellenére sem, hogy a szervezet nevében benne

volt a „csehszlovákiai” jelző. Ez annak következménye, hogy Csehszlovákia 1968-as föderalizációja után a kulturális és a társadalmi szervezetek köztársasági – cseh, illetve szlovák – nem országos, csehszlovák keretekben működtek. A szövetségi kormánynak nem volt például kulturális minisztere, csak cseh és szlovák kulturális tárca létezett.

Milyen konkrét megoldás született?

Úgy emlékszem vissza, hogy a megoldást lényegében együtt a prágaiak és az újváriak gondolták ki, természetesen bizonyos véleménycsere, tapogatózás után.

Az érsekújváriaknak mindenképpen meg kell köszönni ezt a gesztust, mert lényegében kezességet vállaltak a prágai AED felett. Ezek után a diákklub úgy működött, mint az érsekújvári Csemadok kihelyezett alapszervezete, fiókja.

Az AED státusát tehát sikerült megoldani. Ezen kívül milyen problémák, milyen nyomások voltak még a hatalom részéről?

Nagyon komoly probléma volt az is, hogy éppen az országos és nemzetközi politikai helyzet miatt fokozott megfigyelésnek, ellenőrzésnek volt kitéve a klub a kommunista titkosrendőrség, állambiztonság részéről. Balázs Feri ennek kapcsán hívta fel a tagság figyelmét arra, hogy egy olyan ember kellene elnöknek, aki már dolgozói státusban van, mert azt nehezebben tudná támadni a hatalom, s ez nagyobb mozgásteret biztosítana a klubnak is. A diákokat ugyanis aránylag könnyűszerrel kizárhatták az egyetemről, de a kommunista rendszerben azért egy „munkáskáder” ellen nehezebb volt fellépni.

Amikor elfogadta a felkérést az AED elnöki tisztségére, milyenek voltak az elképzelései a jövőt illetően?

Elképzelések? Kritikus voltam. De ennek megértéséhez régebből kell kezdenem a mondanivalómat. Amikor én Prágába jöttem, akkor itt egy olyan közösséget találtam, amely belülről hozott valamit. Volt itt egy irodalmi kör, egy fényképész kör, működött egy táncsoport és zenekar, amely lényegében archaikus magyar régizenét, népzenei játszott és táncolt. Tehát valamiféle olyan dolgok, amelyek ápták a magyar népi, nemzeti hagyományokat, hagyatékokat, a nyelvet. Diákok és a városban tartózkodó, munkát vállaló fiatalok összejöttek, elbeszélgettek, s az egésznek valamiféle közösségformáló, összetartást ösztönző ereje volt. Számomra ez volt a lényeg.

Ez engem annak idején nagyon megfogott, de amikor az eltelt évek után a klub élére kerültem, megjegyzem nagyjából tíz év telt el Prágába érkezésem óta, észrevettem, hogy valóban „nem lehet belépni kétszer ugyanabba a folyóba”. Az

elején úgy közelítettem az AED-hez, hogy ez a mai, új emberanyag szemléletileg, értékrendjében olyan, mint amelyet én a kezdetekkor megismertem. Rá kellett azonban jönnöm, hogy fáziskésésben vagyok, mert ennek a diákságnak bizonyos része már szlovák nyelvű iskolába járt, s ezt tudatosítanom kellett.

Én akkor léptem be a közösségbe, amikor lényegében Janics Kálmán és Duray Miklós volt a téma bizonyos magyar körökben, tehát a Kutyaszorító és a Hontalanság évei című könyvek. A nyelvről volt szó, s mindez számomra nem is tűnt politikai témának, hogy ebből probléma lehet, hiszen a természet törvénye, hogy minden népcsoport a saját nyelvén beszél és tanul. Ez szerintem egy olyan dolog – véltem akkor – amiről nem is kell beszélni. Tehát amikor odáig jutott a hatalmi szorítás, hogy téma lett, hogy egy iskolát korlátozzanak, tevékenységét beszűkítsék, vagy akár meg is szüntessék, akkor én azt nagy sérelemnek éreztem. Azt hittem, hogy egy főiskolás, egy egyetemista embernek a látóhatára elér odáig, hogy erről beszéljen, hogy érzékeny legyen arra, ha valakinek a nyelvét megcsonkítják, korlátozzák. Rájöttem, hogy a tagság bizonyos része közömbös e téma iránt.

Ez volt tehát a helyzet, amikor az AED élére került. Mik voltak a tervei ezzel?

Elképzelésem az volt, hogy midőn a szlovákiai magyar közügyek ilyenek voltak, tehát az anyanyelvű oktatás beszűkítése, s hosszú távon felszámolása, legalábbis úgy tűnt sokaknak akkoriban, hogy ez a hatalom részéről egy stratégia, mondjuk 20-25 évre adott volt, akkor azt hittem, hogy ott nekünk valamiféle keresnivalónk van.

Nem politikára gondoltam, csak arra, hogy ezen az emberek elgondolkodnak, hazamenve a találkozókról szűkebb környezetükben ezt megvitatják, megbeszélik, majd azt mondják, hogy ez így nem jó. Szóval azt, hogy a szlovákiai magyarság az egy önálló népcsoport, amelynek joga van nyelvéhez, ezért a hatalmi törekvések ellen tenni kellene valamit. Akkor jöttem rá, hogy én ezzel egy picit valahogy a pálya mellett vagyok, mert az AED tagok jelentős részét – és ezt most nem azért mondom, hogy ezt felrójam nekik – ez nem érdekelte. Ez a helyzet számomra aztán már azt is meghatározta, hogy olyan embereket kellene meghívni körünkbe, akik az ilyesfajta igényt esetleg felkelthetik.

Engem eredetileg a klub azért vonzott, mert belső értékeket láttam ott, az AED egy olyan klub volt, ahol mindenki hozta a maga tudását és a maga egyéniségét. Mindez azután a klubban eggyé ötvöződött. Ehhez nem kellett politikusnak lenni, nem kellett platform.

Ugyanakkor elnökségemkor rá kellett jönnöm, hogy az előbb említett korábbi tapasztalataimmal ellentétben időközben már nemzedékváltás történt, már más volt a közeg, más volt a hangulat a társaságban. Akkor már láttam, hogy ott összehozni a korábbiakhoz hasonló dolgokat belülről, különféle szakköröket, egyleteket bizony nagyon nehéz.

Szóval mindezeket már nehezebb volt megvalósítani. Persze volt például irodalmi körünk, ami az összes szakkör közül talán a legjobban működött. És dolgozott a Nyitnikék tánccsoport is.

Fogalmazhatunk úgy, hogy az ön elképzelései nem találkoztak egész pontosan a tagság elképzeléseivel?

Talán igen...

Emlékszem, hogy bonyolult, de nagyon izgalmas időszak volt az. A Szovjetunióban kezdődött a peresztrojka, nálunk meg volt a nagy hallgatás, majd a nagy tétovázás. Magyarország, Lengyelország a reformok útján haladt... Én úgy hallottam, hogy ön akkoriban az AED védőpajzsa volt a hatalmi nyomások ellen...

Nem mondanám, hogy védőpajzs voltam. Nekem az elődöm Balázs Feri, amikor átadta a stafétát, megmondta, hogy mi várható, milyen nyomásnak lesz kitéve az ember. Először is, és legfőképpen, ami akkor köztudott volt, az állambiztonsági szervek részéről. Ez be is következett, tehát volt nyomás, sőt idővel fokozódott. Két személy volt, aki velem foglalkozott az állami titkosrendőrségtől. Számomra ez természetesen nagyon nehéz volt, mert hosszú ideig, több mint két évig tartott az egész.

Konkrét nevek ismertek? Nagy Vlagyimír neve az AED-rők készült könyvben is sokszor felmerül, tudni róla valami közelebbit?

Az egyik személy valóban Nagy Vlagyimír volt. Biztosat nem sokat tudunk róla. Annyi talán valószínű, hogy dél-szlovákiai volt, talán Szőgyénből származott, szóval valahonnan a Párkány és Újvár közötti régióból. Ha emlékezetem nem csal, őrnagyi rangja volt. Ő volt az, aki az AED-et felügyelte. Aztán ott volt a kémelhárítástól Špaček nevű alezredes. Ha megkeresett, akkor engem kivert a verejték! Szóval ezek nem kellemes emlékek.

Zűrös dolgok...

Hogy zűrös dolgok, azt vissza lehetne pörgetni a témákkal. Elmondom őszintén, amikor az állambiztonságiak elkezdtek engem nyaggatni, akkor megpróbáltam valamiféle segítséget keresni, olyan személyeknél, akik hasonló cipőben jártak, tehát akiket ugyanúgy felügyelt a titkosrendőrség, mint engem. Jogász ismerőst kerestem, hogy megtudjam, hogyan állhatok hozzá ehhez a dologhoz. Így jutottam el például Szabó Bélához (főiskolai tanár) Nyitrára, vagy Püspöki Nagy Péterhez (szabadúszó történész), aki úgymond lelki tanácsadóm lett, bár ő nem volt sem jogász, sem

közéleti személyiség. Ő mindig azt mondta: a legjobb mód az, hogy... mivel ők úgyis mindent tudnak, mindig mindenhová meg kell őket hívni rendezvényeinkre, nagyon szívélyesen meg kell őket invitálni minden akcióra, megmondani nekik a témakört, időpontot. Tessék eljönni, szeretettel várjuk. Akkor biztosan nem fognak eljönni oda.

De mondom, megismétlem: embereket, támaszokat kerestem, főleg jogászokat, de nem találtam olyanokat, akik konkrétan segíteni tudtak volna. Próbálkoztam Érsekújvárott a Csemadokban is, ott tényleg értelmes emberek voltak...

Munkahelyén milyen hatása volt mindezeknek?

Mi volt a munkahelyemen? Nos, 1989 után egyik kollégámnak a születésnapján beszélgettem a volt főnökömmel. Ő azt közölte velem, hogy a korábbi lakáskérésemet ő szüntette meg, mert felkereste őt a titkosrendőrség, akkor az azzal végződött, hogy egy olyan embernek, akinek baja van az állambiztonsággal, nem adhat lakást. Nekem már háromszor is elodázták a lakáskérésemet, s merem állítani, hogy másik oldalon a cégbeli szakszervezet akkor nagyon gerincesen viselkedett. A szakszervezet akkor nyíltan elmondta: mindenféle cigány kap ma lakást, hát akkor ez a gyerek, aki ért a szakmájához és jól dolgozik, és nincs vele semmi probléma, akkor ez miért ne kapjon lakást? Ezt az álláspontot a szakszervezet részéről visszamenőleg is nagyra értékelem.

Az AED-del kapcsolatban a belügyesek között Váradi János nevet is hallottam...

Váradi ismert ember volt a diákok között. Róla azt mondták, hogy ő az „ejtőernyős”, mindig nagyon szeretett katonai témákról beszélni.

Milyen volt akkoriban a légkör; a hangulat az adysok körében, tulajdonképpen mit akartak?

Rendszeres volt a közös sörözés, tehát a kocsmába járás. Ennek már nagy hagyománya volt. Rendszeresek voltak a kis- és a nagytalálkozók is. A kistalálkozókra általában a 5. kvétna kollégiumban került sor, a nagytalálkozókra a Riegrový sady nevű parkban lévő vendéglőben. Ott egy komáromi származású hölgy volt a főnök, aki nagyon pozitívan viszonyult hozzánk. Sajnos a neve most nem jut az eszembe, de nagyon kedves hölgy volt, aki olyan esetekben is segített, amikor már úgy tűnt, hogy nincs időpont, nincs szabad hely a vendéglőben, ő nekünk mindig talált valamit. A nagytalálkozók lezserebb, szabadabb formában zajlottak le, mint a kistalálkozók. A másfél órás előadás, vita után mindig volt zene, tánc, szórakozás is.

Tudna egy-két nevet említeni, akik akkoriban előadtak az AED-ben?

Az előadók nagy része Budapestről érkezett Prágába. Például Németh Zsolt, a mai külügyminisztériumi államtitkár, a moldvai csángókról tartott egy érdekes előadást, élménybeszámolót ottani látogatásáról. Eljött körünkbe azután Budai Ilona népdalénekes, Cseh Tamás, Szörényi Levente, Czeizel Endre, Kobzos Kiss Tamás, Dobossy László és sokan mások...

Szörényi énekelt, vagy előadást is tartott...

Ő egy műsort hozott Prágába...

Mások? Szlovákiából?

Az akkor még kevésbé ismert JUGYIK zenekar, a mai Ghymes elődje. Szarkáék akkor a nyitrai magyar főiskolások Juhász Gyula Ifjúsági Klubjában játszottak. Továbbá sorolhatnám Grendel Lajost, Erdélyi Gézátt..

Milyen volt a klub anyagi helyzete?

Hát volt olyan, hogy 1600 korona volt a kasszában. Ez akkor elég nagy pénznek számított.

Miből, hogyan fedezték az egyes rendezvények költségeit, hiszen akkor sem volt mindez ingyen? Említette az érsekújvári Csemadok támogatását...

Az érsekújváriaktól kaptunk évente 3000 koronát. Még egyszer hála és köszönet mindezért, hogy volt ott néhány lelkes és megértő ember, aki kisegített minket.

A legnagyobb gond onnan eredt, hogy miután mi a Csemadok érsekújvári alapszervezet kihelyezett fiókjaként működtünk, ellenőrizniük kellett volna minket. A nagy távolság miatt ez szinte lehetetlen volt, de ők mégis bizalommal voltak irántunk. Ennyi év után is csak köszönet jár ezért.

Az adysok Csemadok-tagok voltak?

Magamról elmondhatom, hogy igen, én Csemadok-tag voltam, bár nem Érsekújváriban, hanem szülőfalumban, Királyiban. Mi volt a helyzet másokkal, azt részletesen és pontosan nem ismerem.

Kik voltak akkoriban a klub meghatározó személyiségei?

Mindenképpen meg kell említeni boldogult Urbán Mária nevét. Ő egyaránt lelkes tagja volt az irodalmi körnek, másrészt ő volt az egyik követünk Érsekújvárbán, ahol az egész segédletet kieszközölte számunkra. Említettem, hogy a Nyitnikéket Ivanega Iván és Gyimesi Anikó vezette. A gondolatforgató összejöveteleknek lelkes tagja Cséfalvy Gusztáv volt, aki a magyarországi másként gondolkodókkal tartotta a kapcsolatot. Meg kell említenem a nagytalálkozók egyik szervezőjét és dj-jét Tonkó Palit, továbbá Molnár Öcsit, Lőrincz Zsuzsát, Farkas Ivánt, Badin Viktort és Bugár Valikát, Cséfalvy Ildikót, Lékó Istvánt, Húsvét Pistát a kitalálkozók terembiztosítóját Lenner Egont, krónikásunkat Demeter Ágnest és Farkas Ivánnét... Csémy Tamást is meg kell említenem, hiszen ő alelnök volt, s ő volt a cseh-magyar kapcsolatok történelmének ismerője. Ezekhez a témákhoz ő biztosította, szervezte meg az előadókat. Persze ezek a nevek a teljesség igénye nélkül hangzottak el, senkit sem akarnék kihagyni, csak azokat a neveket említettem, amelyek hirtelen az eszembe jöttek....

A cseh ellenzékkel volt kapcsolatuk?

Lényegében csak a magyarországi Duna-körhöz közel álló környezetvédőkkel. Ez például fontos. Akkor kezdődött a Bős-nagymarosi magyar-csehszlovák probléma, az még igen friss volt...

Milyen volt a kapcsolat a magyarországi ellenzékkel, mennyire ismerték tevékenységét?

Ebben valóban Cséfalvy Gusztáv lenne az illetékesebb megszólalni, mert ő volt ezen a téren a legfőbb emberünk. Én személy szerint apolitikusabb alkat voltam és vagyok ma is, szóval én ezekkel kevésbé foglalkozom. Személyes elgondolásom, hogy főleg belső erőből, belső meggyőződésből ösztönözve, nem politizálva kellene létezni, bár tudom, hogy ezt nehéz megfogalmazni. Úgy gondolom, hogy egy-egy közösség számára néha több az, ha nincsenek táborok, ha nincsenek platformok, jelszavak a munka pedig megy és a szekér halad.

Az akkori magyar nagykövetséggel, kulturális központtal milyen volt a kapcsolat (a nyolcvanas évek közepéről van szó)?

Kapcsolat? Kritikán aluli. Volt szerencsém találkozni egy Horváth nevű személlyel, több alkalommal is, talán négyszer, s mind a négyszer ...szóval a találkozó nem végződött sikerrel a számunkra.

Tehát nem segített a magyar követség vagy a kulturális központ?

A kulturális központról beszéltem, Horváth, ha jól emlékszem, a központ főnöke volt. A követséghez, ennyire, ilyen magasra nem jutottunk mi el. Meg kell említeni, hogy a magyarországi diákok, ha eljöttek körünkbe, az a számukra egyfajta veszélyt jelentett, ehhez merészség kellett, mert az ő részükre tiltva volt az AED-del való kapcsolat. Ezt nyomatékosan alá kell húzni legalább háromszor. Ami szörnyű, tehát az az, hogy az anyaország ilyen viszonyban volt a AED-del, a kisebbségi magyarsággal.

Ezekkel a problémákkal szembesülve jöttem ismételten rá, hogy a mi gondunk nem a minket körülvevő környezet, hanem problémáink belső eredetűek, azokat kell leküzdeni, ott kell megoldást találni.

Mit akart az AED a kulturális központtól?

Az volt az elképzelésünk, hogy néha a központban tarthatnánk meg klubtalálkozóinkat.

Lacza Tihamér könyvében viszont olvastam, hogy a nyolcvanas években a követség meghívta a diákokat, hogy megnézzék a Magyar Televízió népszerű Panoráma műsorát?

Ez később volt, az én időmben ez még nem működött.

Egészében véve hogy értékeli, hogy látja elnökségének idejét?

Két dolgot említenék. Először azt, hogy eljött az idő, amikor saját magam is éreztem, hogy ez már nem az igazi, már nem igen tudok újat nyújtani a társaságnak, mások az idők, mások a körülmények, és jöhet a következő.

Én úgy mentem melőből az AED élére, hogy azt mondtam magamban: na, srácok, ti most dolgozzatok, úgyis engemet fognak majd elővenni. Később megtört a jég.

Számomra az említett Lacza-könyvből is az derült ki, hogy volt kollégái nagyra értékeli az ön munkáját...

Mit mondjak? Talán csak azt, hogy így jött ki. Elmondanám még, bár lehet, hogy nagyképpen hangzik, de az én akkori munkahelyi főnököm, aki természetesen szintén értesült tisztségemről a klubban, és mint keményvonalú kommunista egyszer-kétszer beszélt is velem erről. Én őszintén elmondtam neki, hogyha látni akarja, jöjjön el közénk, nincs semmi titkolnivalónk, ez egy közösségi munka. Úgy emlékszem, a Bős-nagymarosi vízlépcsővel foglalkozó előadásra el is jött, s azt pozitívan értékelte.

Szóval több olyan rendezvényünk is volt, ahol csehek voltak az előadók. De vissza a volt főnökömhöz: ő megengedte azt, hogy a munkahelyemről telefonáljak, mégpedig külföldre. Ezt a mai fiatalok, a technika mai állása mellett nem fogják tudni megérteni. Akkor azonban még nem voltak mobilok, és mivel én sokat telefonáltam, és főleg Pestre, amit azért előre megmondtam neki, ő azt tolerálta. Ezt az embert dicséret illeti. Az akkori szervezésnél ez egyáltalán nem volt kicsiség.

Szeretném megjegyezni, hogy vannak dolgok, amelyeket szinte lehetetlen ma átadni a fiataloknak. Megszervezni egy ismert személyiség Prágába jövetelét, az bizony akkoriban nagyon nehéz és körülményes volt. Rengeteg volt a probléma. Mivel a levélváltás lassú, maradt a vezetékes telefon, más akkor még nem volt, és az egész nagyon hosszadalmas volt. Voltak emberek, akik szabadabbak voltak, és voltak, akikkel nehezen lehetett mindkét félnek megfelelő időpontot találni.

Mondana egy példát?

Szerettük volna például meghívni Darvas Ivánt, aki Prágában is ismert magyar filmes volt. Ráadásul személyesen is kötődik a cseh fővároshoz, tud csehül is. Csak a személyes telefonszám megszerzése bekerült három hónapba. Mi nem voltunk hivatal, s általában az ismerőseink ismerőseinek, esetleg azok ismerősein át vettük fel az emberekkel a kapcsolatot. S amikor azután telefonon kapcsolatba léptünk, az illetőnek meg kellett néznie a naptárát, mikor felel meg neki, mikor nekünk, s hogyan lehet a kettőt összeegyeztetni. A hajlandóság, eljönni Prágába, az megvolt, de a gyakorlati akadályokat le kellett küzdeni. Emlékszem, hogy Szörényi Leventével szintén ilyen nehezen egyeztettük, míg összejött a megfelelő időpont. Volt olyan eset is, hogy az illetőnek volt Malév-ismeretsége, tehát fél jeggyel tudott jönni Prágába. Mi ugyanis nem tudtunk hotelszobát biztosítani, csak ingyen szállást a kollégiumban, esetleg valakinél magánlakásban.

Ezeket a dolgokat, hogy intézték?

Egyszóval bonyolultan. Szükséges azonban azt is elmondani, hogy a meghívottak ezt akkor elfogadták, ezzel egyáltalán nem volt semmiféle gondunk. Ma mindehhez az emberek már másként viszonyulnak.

Hogy emlékszik vissza elnökségére, milyen volt?

Olyan, mint az élet, rögzös, változatos. Inkább a szépre emlékezem...

Köszönöm a beszélgetést.

Kokes János

Csökkenett a magyarok száma Csehországban

Jelentősen csökkent a csehországi magyarok száma az elmúlt évtizedben – tudta meg az MTI Josef Škrabaltól, a Cseh Statisztikai Hivatal (CSU) lakossági statisztikai osztályának igazgatójától.

„A tavalyi, 2011 májusi népszámláláskor országosan 9049 személy vallotta magát magyar nemzetiségűnek, míg 2001-ben még 14 672 személy” – tájékoztatta Škrabal az MTI prágai tudósítóját.

Tíz év alatt a csehországi magyarok száma tehát 5623-al csökkent. Az előző évtizedben – 1991 és 2001 között – 19 932-ről 14 672-re esett vissza a magyarok száma, ami 5260 fős veszteség volt.

„A népszámlálási adatok előzetesek, még nem véglegesek. Pontosításuk ugyan később megtörténik, de a számok nagyobb módosulására nem reális számítani” – mondta az igazgató.

Kifejtette: a Csehországban élő nemzeti kisebbségek tekintetében részletesebb demográfiai adatok – így a nemek közti arány, az életkori, az anyanyelvi, a vallási, állampolgársági és más statisztikai megoszlás kérdéseire vonatkozóan – még nem állnak a hivatal rendelkezésére.

„Az adatok összesítése és feldolgozása minden területen folyamatban van. Számításaim szerint idén ősszel már végleges adatokat tudunk közölni” – vélekedett Škrabal.

Hozzátette, hogy településekre lebontva ugyan még nem állnak rendelkezésére a magyarok adatai, de régióként (megyénként) már kezében vannak az előzetes adatok.

„Csehország 15 régiója (14 megye és Prága) közül a népszámlálás előzetes eredménye szerint Prágában él a legtöbb magyar: 1434. A fővárost a Morvasziléziai megye követi 1391 magyar lakossal” – mutatott rá az statisztikai hivatal igazgatója.

A 2001-es censuskor Prágában 1671, a Morvasziléziai régióban pedig 2514 személy vallotta magát magyar nemzetiségűnek.

A legkevesebb magyart, akárcsak 2001-ben, most is a két morvaországi, a Zlíni, illetve a Vysočina régiókban mutatta ki a népszámlálás. Az előbbiben 171, míg az utóbbiban 167 magyart találtak a számlálóbiztosok. Tíz éve ezek a számok is valamivel magasabbak voltak: Zlín 270, Vysočina 242.

„Számítottunk a csehországi magyarok számának csökkenésére, de nem ilyen arányban – mondta az MTI tudósítójának Kocsis László, az Együttélés politikai

mozgalom magyar tagozatának elnöke. – Amint kezünkben lesznek a részletes adatok, elemezni fogjuk azokat, s megnézzük, mit tudnának tenni a csehországi magyar szervezetek a helyzet javítása érdekében. A lehetőségeink azonban korlátozottak” – tette hozzá.

A Cseh Köztársaság területén nem őslakosok a magyarok; nagyobb számban Csehszlovákia megalakulása (1918) után érkeztek az egykori közös cseh-szlovák állam fejlettebb, nyugati felébe. A II. világháború után, amikor a szlovákiai magyarokat kollektív módon háborús bűnösnek nyilvánították és megfosztották állampolgárságukról, nagyszámú, mintegy 40 ezer magyart kényszermunkára küldtek elsősorban a cseh határvidékre, ahonnan kitelepítették a szudétanémeteket. Ezen magyarok többsége az 1948-as kommunista hatalomátvétel után azonban rövidesen visszatért felvidéki szülőföldjére.

A mai csehországi magyarok így nem a kitelepítettek leszármazottai, ahogy azt olykor a magyarországi sajtóban még ma is olvasni, hanem a szocialista rendszer éveiben és döntően munkalehetőség után kutatva vagy cseh élettársat találva telepedtek le Csehországban.

Kokes János

Majdnem 3 millió állampolgár nem vállalta nemzetiségét

Majdnem hárommillió cseh állampolgár nem vállalta nemzetiségét a legutóbbi, 2011 májusában megtartott csehországi népszámláláson.

Az összeírás most nyilvánosságra hozott, egyelőre előzetes demográfiai adataiból kiderül, hogy a nemzetiségi hovatartozást jelölő rovatot a 10,5 milliós Cseh Köztársaságban 2,74 millió személy nem töltötte ki. Összehasonlításként: 2001-ben ez a szám 173 ezer volt. Az ugrás tehát óriási, s a szakértők egyelőre nem találtak rá magyarázatot.

A nemzetiségi rovat kitöltése nem volt kötelező, bár ezt a nemzeti kisebbségek szervezetei ismételtlen követelték a kormánytól. Az illetékesek szerint a nemzetiségi rovat nem kötelező jellegét az Európai Unió írja elő, s azt módosítani nem lehet.

A lakosság legnagyobb része – 6,73 millió – a cseh nemzetiséget jelölte meg. A második helyen a morva nemzetiség áll, amelyet 522 474 személy vállalt. A cseh nemzetiséget vállalók száma alacsonynak mondható – a lakosság alig 65 százaléka –, míg a morváké tíz év alatt megugrott: 2001-ben 380 474 volt a morvák száma. A morva nemzetiség állandó viták tárgya. Számos szakértő azt állítja, morva nemzetiség nincs, a morvák csehek, s csak területi alapon különülnek el. A probléma hasonló a székely-magyar problémához.

A harmadik legnagyobb nemzetiséget, amely már a klasszikus nemzeti kisebbséghez sorolható, a szlovákok alkotják (149 140 személy), s őket a lengyelek (39 269 személy), majd a németek (18 772 személy) követik. Míg a szlovákok és a Morvasziléziai régióban kompakt területen élő lengyelek száma nagyot esett, addig a németeké mérsékelten emelkedett.

A lengyelek a népszámlálás előtt széleskörű kampányt folytattak a régió lakossága körében a lengyel nemzetiség vállalása érdekében. A mágikus szám a településenkénti „legalább 10 százalék” volt. A hatályos cseh törvények szerint ugyanis a tíz százalékos lakossági arány már komoly jogokat biztosít a kisebbségeknek – egyebek közt hivatali anyanyelvhasználatot, kétnyelvű feliratokat, kisebbségi tanácsok alakítását, támogatásokat. A csehek egy része a kampányt provokációként élte meg, illetve annak minősítette.

A nyugat-csehországi Karlovarsky régióban a németek már a lakosság 1,5 százalékát alkotják. Sok közöttük a németországi „bevándorló”. „Ennek oka nemcsak az alacsonyabb megélhetési költségek, de valószínűleg az is, hogy sok német szeretné idős korát szülőföldjén leélni” – jegyezte meg Stanislav Drápal, a statisztikai hivatal elnökhelyettese. Emlékeztetőül: a II. világháború után mintegy hárommillió szudétanémetet telepítettek ki Csehországból.

A hatodikok a romák, ezt a nemzetiséget 13 150 ember vállalta, ami 2001-hez képest (11 700 ember) növekedés. A romák többsége azonban egy másik nemzetiséget is bejelölt.

Nagyon megugrott az egy évtized alatt az idegenek száma Csehországban, mégpedig 261 százalékkal. Prágában az idegenek, akik egy részét – például az oroszokat és az ukránokat – nemzetiségnek ismer el a törvény, már a lakosság 14 százalékát alkotják. Az ukránokból 117 800 él Csehországban.

A vietnámiak száma meghaladja a 60 ezret, de őket, bár ezt több esetben is hivatalosan kérték, a cseh állam nem ismeri el nemzetiségként. A vietnámiak száma folyamatosan emelkedik. Nemzetiségi státust követelnek a fehéroroszok is, bár számuk egyelőre alacsony.

A magyarok száma ismét csökkent: 14 672-ről (2001) 9049-re (2011). Hasonló csökkenés volt az előző évtizedben is: 19 932-ről (1991) 14 672-re (2001). Százalékban kimutatva a magyarok számának csökkenése felgyorsult: míg 1991-2001 között 26 százalékos volt a kimutatott csökkenés, ez az újabb tízéves ciklusban, 2001-2011 között már meghaladja a 30 százalékot is.

Kokes János

Esterházyra emlékeztek a magyarok Prágában

*A Kommunizmus áldozatainak
prágai emlékműve*

Esterházy János, a szlovákiai magyarság egykori vezetőjének emléke előtt rótták le tiszteletüket március 8-án, csütörtökön Prágában a csehországi magyarok és a cseh Politikai Foglyok Szövetsége is.

Az emlékünnepeket az Együttélés politikai mozgalom magyar nemzeti tagozata, a Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetségének (CSMMSZ) prágai alapszervezete, az Ady Endre Diákkör (AED), a Prágai Református Missziói Gyülekezet és a Görgey Artúr Társaság (GAT) kezdeményezte, s csatlakozott hozzájuk a csehországi Politikai Foglyok Szövetsége (KPV), a Magyarok Világszövetsége, a szlovákiai Magyar Koalíció Pártja (MKP) és a prágai magyar nagykövetség.

Képviselőik koszorúkat és virágcsokrokat helyeztek el a motoli temetőben, a csehországi kommunizmus áldozatainak központi kegyhelyén, ahol az emlékműre Esterházy János emléktáblája is felkerült.

Mátis Károly, CSMMSZ, Prága

*Nadežda Kavalírová, a cseh
Politikai Foglyok Konföderációjának elnöke*

Az emlékünnepeken felszólalók méltatták Esterházy János életművét, annak mához szóló üzenetét, s hangsúlyozták, hogy az egykori törvénysértéseknek és jogtalanságoknak semmiképpen sem szabad megismétlődniük.

Pálffy Sándor, az Együttélés elnöke, miután ismertette és méltatta Esterházy János életét és munkásságát, hangsúlyozta: fejet kell hajtani Esterházy János előtt, mert személyét, életét is képes volt feláldozni a magyarság ügyéért.

„Esterházy Jánost a magyarok mellett a lengyelek is nagyon tisztelik, saját nemzeti hősüknek tekintik” – jelentette ki Karol Madzia, az Együttélés lengyel nemzeti tagozatának elnöke.

Jan Janků, Esterházy egykori rabtársa

Együttélés, (Kocsis László, Fucsik István, Pálffy Sándor)

„Tisztelettel tekintünk Esterházy Jánosra, mert nem tört meg, s elvei érdekében képes volt elviselni minden megpróbáltatást” – mondta Naděžda Kavalírová, a KPV elnöke az MTI tudósítójának.

A prágai emlékűnnepségre Esterházy János halálának 55. évfordulója alkalmából került sor.

Prágai magyar nagykövetség diplomatái

Patrubány Miklós, a Magyarok Világszövetségének elnöke

Patrubány Miklós, a Magyarok Világszövetségének elnöke csütörtökön Prágában egy, a cseh képviselőház elnökének, Miroslava Němcovának címzett petíciót adott át, amelynek aláírói azt követelik, hogy a cseh parlament rehabilitálja Esterházy Jánost.

„Esterházy János rehabilitációja nem csak Csehországnak, a cseh-magyar viszonyoknak, hanem egész Európának segíthet. Európának ugyanis csak akkor van jövője, ha győz az igazság” – mondta az MTI tudósítójának Patrubány. Hozzátette: a petíciót a csehországi Együttélés politikai mozgalom, a Habeas Corpus cseh emberi jogi mozgalom vezetői és több magánszemély is aláírta.

Kokes János

A prágai emlékezés résztvevői

Schmitt Pál virágcsokra Esterházy emléktáblájánál

Nemzeti szalaggal átkötött virágcsokrot helyezett el Esterházy János, a felvidéki magyarság egykori politikai vezetője emléktáblájánál, a csehországi kommunizmus áldozatainak prágai kegyhelyén, a Motol köztemetőben decemberben Schmitt Pál magyar köztársasági elnök.

A magyar államfő Václav Havel volt csehszlovák és cseh köztársasági elnök, drámaíró és emberi jogi harcos temetésén vett részt Prágában, s ebből az alkalomból kereste fel a nemrégiben felújított, de hivatalosan még fel nem avatott emlékművet.

A Politikai Foglyok Konföderációjának (KPV) döntése alapján a felújított kegyhely központi emlékművére csak két tábla került: Esterházy Jánosé és Josef Bryksé. Esterházy a börtönben elhunyt politikai foglyok, míg Bryks a munkatáborokban elhunytak nevében kapott emléktáblát.

A Konföderáció vezetése ezt azzal indokolta, hogy a tömegsírban több ezer ember nyugszik, s közülük nem mindenki tartozik az ellenállók közé. Minden nevet a központi emlékművön feltüntetni nem lehet, ezért lett kiválasztva két név, akik a börtönökben, illetve a munkatáborokban elhunyt politikai foglyokat jelképezik. A sírban nyugvók nevei a központi emlékmű körül elhelyezett márványtáblákon sorakoznak.

„Mi elsősorban azért tiszteljük Esterházy Jánost, mert a második világháború idején a zsidók deportálása ellen szavazott a szlovák parlamentben” – indokolta Esterházy táblájának elhelyezését a központi emlékművön Naděžda Kavalírová, a KPV elnöke a közelmúltban az MTI tudósítójának.

Schmitt Pál Havel villája előtt

A kommunizmus áldozatainak prágai emlékhelyét a Motol köztemetőben a kilencvenes évek közepén hozták létre azon a helyen, ahol 1954 óta tömegsír volt. Julius Mlčoch, a prágai temetkezési vállalat igazgatója az MTI-nek azt mondta, hogy a kilencvenes évek elejéig mintegy 3000 személy hamvait helyezték a hosszú évekig jeltelen tömegsírba. „1965-ben ide szórták azon volt politikai foglyok hamvait is, akiknek urnáját addig a prágai Pankrác börtönben őrizték” – mutatott rá az igazgató.

Esterházy János emléktáblája a felújított kegyhely központi emlékművén nem került el a cseh és a szlovák sajtó figyelmét, s a tábla elhelyezését többen kifogásolták.

Petr Zidek történész és publicista a Lidové noviny című konzervatív napilapban bírálta a KPV vezetését a kegyhely új képe miatt. Rámutatott, hogy Esterházy Szlovákiában „vitatott” személyiségnek számít, akit nem a kommunista, hanem a nemzeti bíróság ítél 1947-ben halálra, s „ez az ítélet máig érvényben van”. Szerinte érthetetlen, hogy miért van szükség egy Esterházy emléktáblára a Motolban, amikor Esterházynak már van egy csehországi emléktáblája Mírovban, ahol meghalt. A mírovi rabtemetőben 1998-ban állított egy jelképes sírt a Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetsége.

Stanislav Křeček, szociáldemokrata parlamenti képviselő ugyanabban a lapban durva történelemhamisításnak minősítette a motoli kegyhely átalakítását. Úgy véli: „ez az ellenállók botrányos megsértése”. Felteszi a kérdést: kinek is állítunk emléket Prágában? Szerinte „Esterházy János nem volt más, mint szlovákiai Konrad Heinlen”; „Esterházy a csehszlovákiai magyar kisebbség Csehszlovákia ellenes részének képviselője volt, ahogy Heinlein is a csehszlovákiai németek azon részét képviselte, amely az ország szétverésén dolgozott” – írja a szerző. Křeček azt állítja: Esterházy Csehszlovákia igazi ellensége volt, s egész életében az ország szétverésén munkálkodott.

A neves cseh konzervatív napilap helyet adott Bohumil Doležal politológus írásának is, aki konkrét tényeken és objektív módon mutatja be Esterházy széleskörű tevékenységét, amely a cseh és a szlovák közvélemény előtt máig szinte ismeretlen.

A szlovák sajtó is felfedezte a témát. A Pravda című független napilap, amely politikailag a Robert Fico vezette Irány-Szociáldemokráciához (Smer) áll közel, kommentárban bírálta Esterházy emléktáblájának elhelyezését a prágai kegyhelyen. Megállapítja, hogy Esterházy rehabilitációjáért folytatott harc Budapestről kiindulva Kassán át már Prágát is elérte. Szerinte ezt a „Prágában élő megszervezett magyarok” érték el, s a politikai foglyok szövetsége, illetve egy-két politológus felült nekik. A szerző szintén azt állítja, Esterházy nem a kommunisták ellen harcolt, hanem egész életében Csehszlovákia szétverésén dolgozott.

A csehországi kommunizmus áldozatainak felújított prágai emlékhelyét a tervek szerint november közepén kellett volna felavatni, de az egyelőre nem történt meg. Az emlékhely felavatásának új dátuma egyelőre nem ismeretes.

Esterházy János (1901-1957) a két világháború közötti időszakban, majd a második világháború idején következetesen küzdött a szlovákiai magyarok megmaradásáért és jogaiért. A második világháborúban a szlovák parlament egyetlen magyar képviselőjeként egyedül szavazott az akkori fasiszta szlovák állam

törvényhozásában a zsidók deportálása ellen. Ennek ellenére a háború után háborús bűnösnek nyilvánították és halálra ítélték. Később az ítéletet életfogytiglani börtönre változtatták. Esterházy 1957-ben hunyt el a morvaországi Mírovban, hamvai a Motol temető közös sírjában nyugszanak.

Kokes János

Schmitt Pál Motolban

Kiállítás Magyarország mellett

A Cseh Köztársaságban élő magyarokat tömörítő érdekvédelmi és képviseleti szervezetek, nevezetesen

- a Coexistentia – Együttélés Politikai Mozgalom Magyar Nemzeti Tagozata,
- a Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetsége,
- a Cseh-Magyar Kereskedelmi Kamara,
- a Csehországi Magyar Orvosok Társulata,
- a Prágai Református Missziói Gyülekezet, és
- a Görgey Artúr Társaság

nagy aggodalommal követik az utóbbi időben Magyarország ellen irányuló bírálatokat az Európai Bizottság és egyes EU-tagországok politikusai, illetve bizonyos érdekkörök részéről, valamint az azokat tetőző, sok esetben teljesen megalapozatlanul elmarasztaló, elfogult támadásokat a hírközlő szervek részéről. Felsorolt szervezeteink a nemzeti összetartozás és összefogás jegyében kialakított közös álláspontjukat az alábbiakban foglalják össze:

Sajnálattal fejezzük ki amiatt, hogy anyaországunk, Magyarország Alaptörvénye és az azt részletező néhány sarkalatos törvény értékelésében az elvárt objektivitás helyett az az eszmei és politikai megosztottság tükröződik, amely az Európai Unió egyes csúcsszerveiben – az Európai Bizottságban és az Európai Parlamentben, valamint egyes tagországaiban alakult ki az ott végbemenő állandó pártpolitikai küzdelem következtében.

Kifogásoljuk az egyoldalú értékelést, épp úgy a kettős mérce alkalmazását.

Az Alaptörvény esetében meg kell állapítanunk, hogy az – nem csak a jobboldali politikusok, konzervatívok szemszögéből értékelve – demokratikus, az európai értékrendnek megfelelő és senki ellen nem irányul. Több olyan új rendelkezést is tartalmaz, mely példaképpül szolgálhatna az EU valamennyi tagországnak (a kisebbségek kollektív jogainak megadása, a jelnelv védelme, a génkezelt mezőgazdasági termékek tilalma, stb.), mégsem tesznek róla említést bírálói. Ugyanakkor vannak olyan kifogásaik, melyeket hasonló esetekben más EU-s országokkal szemben mellőznek (például a bankadó bevezetése). Sőt, még akkor is hallgatnak, amikor jogos lenne a bírálat, mint például a kollektív bűnösség elvén alapuló jogi normák esetében, vagy amikor az illetékes ország alkotmányában államalkotó tényezőként csak a többségi nemzet van megjelölve, megvonva ettől a jogtól a területén élő nemzeti kisebbségeket.

Hasonlóan értékelhető a Médiatörvény is, melynek eredeti szövegében nem volt található semmi, ami nem szerepelt volna más EU-s tagállam hasonló jogszabályában. Mindazonáltal a magyar törvényhozók az uniós bírásokat elfogadták és azok szerint a törvényt módosították.

Az Európai Bizottságnak a január 17-én ismertetett elemzése szerint és a nemzetközi sajtónak, beleértve a csehországit is, az új magyar törvények elleni kifogásai továbbra is a jegybank és az adatvédelmi biztos függetlenségére, valamint az igazságszolgáltatásra irányulnak. Az utóbbi a bírakat érintő 62 éves nyugdíjkorhatárra korlátozódik, ami az új rendelkezés értelmében egységes és általános korhatár minden köztisztviselő tekintetében, így ez megítélésünk szerint nem sértheti a bírák függetlenségét.

Megelégedéssel fogadjuk, hogy a felvetett problémákra vonatkozóan Magyarország külügyminisztere, Martonyi János már korábban, január 13-án a Kuriereknek adott interjújában kijelentette, hogy „Nem vonjuk kétségbe az Európai Bizottság objektivitását és semlegességét. Respektáljuk őket. A bizottság elemzését és következtetéseit nagyon komolyan fogjuk kezelni. Bármit is mond a bizottság, mi megoldásra törekszünk”. Megnyugtató, hogy mindezt és a magyar kormány készségét a megoldásra, gyakorlatilag megerősítette Orbán Viktor miniszterelnök is január 18-i fellépésében az Európai Parlament strassbourgi ülésén.

Mindezek tudatában erősen bízunk abban, hogy a Magyarország és az Európai Bizottság közötti vitás kérdések mielőbb rendeződnek oly módon, hogy nem lesz kétség afelől, hogy Magyarország nem teljesítené teljes mértékben az EU-val szembeni kötelezettségeit. Kiállunk anyaországunk mellett és támogatjuk igyekezetét továbbra is hozzájárulni a sokkal erősebb és mélyebb európai integrációhoz. A hírközlő szervektől pedig elvárjuk, hogy elfogulatlanul, teljes objektivitással tájékoztassák a nyilvánosságot.

Prága, 2012. január 23.

A fent megnevezett csehországi magyar szervezetek vezetősége nevében és meghatalmazásából:

Dr. Kocsis László Attila,
a Coexistentia-Együttélés Politikai Mozgalom
Magyar Nemzeti Tagozatának elnöke

(PT)

Magyarország napirenden tartja a Beneš-dekrétumok ügyét

Martonyi János külügyminiszter szerint a magyar kormány az elmúlt másfél évben a magyar-szlovák kétoldalú találkozókon napirenden tartotta a Beneš-dekrétumok ügyét, és az új szlovák kormánnyal folytatandó párbeszédben is kiemelten kezeli majd a kérdést, szorosán együttműködve mindazokkal, akik felvállalják a magyar kisebbség érdekeinek védelmét.

A tárcavezető Ferenczi Gábor (Jobbik) írásbeli kérdésére, amelyben az országgyűlési képviselő azt tudakolta, hogy a kormány milyen lépéseket tervez a Beneš-dekrétumok hatályon kívül helyzetetésére, április közepén közzétett válaszában kifejtette: a közbeszéd a Beneš-dekrétumok alatt a második világháború utáni Csehszlovákiában a magyarokat és a németeket sújtó kollektív bűnösség jogi, politikai és morális vonatkozásait érti.

Eduard Beneš csehszlovák köztársasági elnök országának jövőjét homogén szláv (cseh és szlovák) nemzetállamként képzelte el, ezért elnöki dekrétumokban „a kollektív bűnösség elve alapján a magyar és a német lakosság jogfosztására és kiűzetésére is törekedett” – írta a tárcavezető.

Mint emlékeztetett, 1945-ben 143 köztársasági elnöki rendelkezés, azaz Beneš-dekrétum született, közülük 13 a kollektív bűnösség elve alapján máig sújtja a magyar és a német közösséget. A dekrétumok értelmében megfosztották a magyarokat az állampolgárságuktól, elvették az 50 hektárnál nagyobb földterületeket, államosították a közép- és kisvállalkozásaikat, elbocsátották a közalkalmazottakat, sokakat internáltak, megszüntették a magyar iskolákat, és betiltották a magyar nyelv használatát – idézte fel.

A miniszter hangsúlyozta: 2002 februárjában Orbán Viktor miniszterelnök kijelentette, hogy a Beneš-dekrétumok nem állnak összhangban az Európai Unió jogrendszerével, és azon államok, amelyekben még hatályban vannak, csak a hatályon kívül helyezésük után csatlakozhatnak az unióhoz. A cseh parlament képviselőháza azonban 2002 áprilisában megerősítette a Beneš-dekrétumok érinthetlenségét – tette hozzá. Megjegyezte: az EU 2002-ben Szlovákia (és Csehország) tagsági kérelméhez kapcsolatos felülvizsgálatában azt állapította meg, hogy a dekrétumok nem hatályosak, így azokat nem kell érvényteleníteni, illetve nem befolyásolják az uniós csatlakozást.

Dekret presidenta republiky

ze dne 21. června 1945

o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

Vycházeje vstříc volání českých a slovenských rolníků a bezzemků po důsledném uskutečnění nové pozemkové reformy a veden snahou především jednou provždy vzítí českou a slovenskou půdu z rukou cizáckých německých a maďarských statkářů, jakož i z rukou zrádce republiky a dáti ji do rukou českého a slovenského rolnictva a bezzemků, k návrhu vlády ustanovují:

§ 1.

(¹) S okamžitou platností a bez náhrady se konfiskuje pro účely pozemkové reformy zemědělský majetek, jenž je ve vlastnictví:

a) všech osob německé a maďarské národnosti, bez ohledu na státní příslušnost,

2007-ben a szlovák parlament megerősítette, hogy a dekrétumok érvényesek, azaz a jogrend szerves részét képezik, de nem hatályosak – idézte fel a miniszter. Mint kifejtette: a szlovák parlamenti határozat szerint a dekrétumok „nem okoznak diszkriminációt”, valamint „az ezen döntések alapján létrejött jogi és vagyoni viszonyok megkérdőjelezhetetlenek, érinthetetlenek és megváltoztathatatlanok”.

A hivatalos szlovák jogértelmezés szerint a dekrétumok miatt Szlovákiában a magyarokat – ellentétben például a kárpáti németekkel – nem követték meg, és nem kárpótolták őket anyagilag – mutatott rá a tárcavezető. Hozzátette: a Szlovák Nemzeti Tanács több lépésben követte meg a kollektív bűnösség áldozatait: 1990-ben nyilatkozatban kért bocsánatot a zsidó deportáltaktól, 1991-ben pedig határozatban megkövette a kárpáti németeket, a magyarok esetében azonban ezt máig nem tették meg.

A külügyminiszter kiemelte: a ma Szlovákiában élő magyarok erkölcsi és anyagi rehabilitációja csak a vonatkozó 13 Beneš-dekrétum érvényességének megszűnésével lehetséges. A kormány nem akarja megkérdőjelezni a (cseh)szlovák államiság jogfolytonosságát adó dekrétumokat, de el akarja érni a diszkrimináció, a kollektív bűnösség elvének és máig ható következményeinek felszámolását – hangsúlyozta.

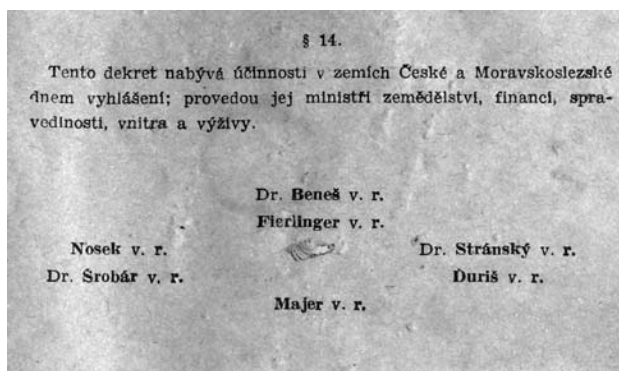
Martonyi János közölte, a magyar kormányok álláspontja a rendszerváltozás óta következetes: elítéli a kollektív bűnösség elvét és minden olyan jogszabályt, amely

ezt az elvet tükrözi. A demokratikus jogállamisággal összeegyeztethetetlennek tartják, hogy állampolgárokat nemzeti, etnikai hovatartozásuk miatt fosszanak meg jogaiktól, illetve hátrányosan megkülönböztessenek; egyúttal üdvözlnek minden lépést, amely a kollektív bűnösség elvét tartalmazó jogszabályok hatályon kívül helyezésére törekszik.

(MS)

Beneš aláírásával érvénybe lépnek az elnöki dekrétumok

Budapesten is bemutatkozott a Concordia 2010

Először mutatkozott be idén februárban Budapesten a Concordia 2010 elnevezésű csehországi magyar képzőművész csoport; 12 alkotó mintegy 40 munkája volt látható a Ráday Képesházban.

A Concordia 2010 csoport tagjai különböző korúak és a képzőművészet különböző területein alkotnak. Vannak közöttük grafikusok, festők, szobrászok, fotósok, restaurátor és formatervező is. Ami összeköti őket, az az, hogy jellemzően Prágában élnek, s közülük Struhár Boglárka festő az, aki ott is született vegyes házasságból – mondta el az MTI-nek Gál Róbert, a budapesti Cseh Centrum munkatársa, a program szervezője.

A 12 művész legtöbbször Szlovákiából odatelepült magyar, egyedül Kutas Ágnes báb- és díszlettervező magyarországi, Prágában tanult és ott maradt – tette hozzá.

A kiállítókat bemutatva elmondta, hogy Blaskovics Éva rajzol, a kiállításon látható, Jelenlét című ciklusa absztrakt kompozíciókból áll. Gál Attila festményeit finom ironia hatja át. Hajnal Mihály akrillal fest, sajátos intenzív színvilága van, kompozíciói foltszerűen kezelt színekből állnak össze. Kopasz Viktor sajátos fotográfiai naplót vezet, amelyben a fekete-fehér digitálisan átdolgozott és anilinfestékekkel színezett fotográfiáit magyar, angol, szlovák nyelvű szövegekkel egészíti ki.

Lőrincz Zsuzsa festő és grafikus. Remák Béla grafikus, fotográfus és nagyméretű rajzait hónapokig készíti. Striber Péter restaurátor, ő újította meg a Prágai Nemzeti Színház függönyét, emellett portrékat, tájképeket fest, amelyek a csallóközi táj hangulatát idézik. Szilvai Emőke szobrász kisplasztikákat mutat be, de készít érméket és domborműveket is. Stefunková Szabó Erzsébet festő, leginkább a szürrealizmus sajátos stílusjegyeivel alkot. Serbák Zsuzsa iparművész és kiegészítők, cipők tervezésével foglalkozik – sorolta Gál Róbert.

Beszélt arról is, hogy a csoport megalakulásának évében, 2010-ben bemutatkozott a Prágai Magyar Kulturális Intézetben, majd Mělník városa következett. Volt tárlatuk Révkomáromban, a Limes Galériában és Zalaegerszegen, az egykori zsinagógában létrehozott kiállítóhelyen is.

A budapesti Ráday Képesházban bemutatott tárlatot Luzsicza Lajos Árpád festőművész nyitotta meg.

(ms)

Kisebbségügyi konferencia Düsseldorfban

Európai kisebbségügyi konferenciát rendeztek február végén Düsseldorfban, az észak-rajna-vesztfáliai tartományi parlament épületében a Nyugat-európai Országos Magyar Szervezetek Szövetsége (NYEOMSZSZ) és a Németországi Magyar Szervezetek Szövetsége (BOUD), együttműködve a Dél-tiroli Népcsoportok Intézetével.

Ugyanakkor Düsseldorfban tanácskozott a NYEOMSZSZ vezetése is. A Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetségét a fórumon Rákóczi Anna, országos elnök képviselte.

Szerte Európából húsz rangos előadó mutatta be a kisebbségvédelemmel kapcsolatos eddigi tapasztalatokat, a jelenlegi lehetőségeket és a további kihívásokat. A konferencia kiemelten foglalkozott a Kárpát-medencében élő magyar kisebbségek kérdésével.

Az első napon Pan Christoph a Dél-tiroli Népcsoportok Intézete képviseletében vitaindító előadást tartott arról, milyen tapasztalatokat lehet leszűrni az Európa Tanács nemzeti kisebbségvédelmi keretegyezményének, valamint a regionális és kisebbségi nyelvek európai chartájának az életbe lépése nyomán. Ezután Kocsis Károly (Magyar Tudományos Akadémia) előadása hangzott el, *Etnikumok, nemzetek es kisebbségek a Kárpát-medencében* címmel, majd Sógor Csaba, az RMDSZ európai parlamenti (EP-) képviselője beszélt a romániai magyar kisebbség helyzetéről.

Külön előadás tárgyalta a magyarországi német kisebbség, a sziléziai németység, a Litvániában élő lengyelek, a németországi dánok, a dániai németek, a franciaországi bretonok, a franciaországi elzásziak, a hollandiai nyugat-frízek, illetve az Egyesült Királyságban élő walesiek, cornwalliak es galek helyzetét.

A második napon szó esett az EU kisebbségvédelmi eszköztáráról és a regionális demokráciáról – ez utóbbin belül olyan bevált gyakorlatokról, mint például az olaszországi Dél-Tirol, a spanyolországi Katalónia, a belgiumi német közösség, a finnországi svédek helyzetéről –, valamint a romániai Székelyföld, Erdély és a Partium, a dél-szlovákiai magyarság, a többnyelvű Vajdaság, illetve a kárpátaljai magyar népcsoport törekvéseiről.

Részletek az elhangzott előadásokból:

A rendezett viszonyok között élő, megalapozott gazdasági hátterű közösség jobban tudja gyakorolni, nap mint nap megélni saját jogait – mondta újságíróknak Jakab István, az Országgyűlés fideszes alelnöke a nemzetközi kisebbségügyi konferencián elhangzottak tanulságait összegezve.

Jakab István felhívta a figyelmet arra, hogy az eszmecserén nagy teret kapott a dél-tiroli példa, az észak-olaszországi németajkúak által megvalósított autonómiamodel. Az országgyűlési alelnök szerint Dél-Tirol sikeréhez nagy mértékben hozzájárult a gazdaság is.

„A jogokat csak akkor lehet igazán tartósan megőrizni, ha valamennyien mögé tesszük a gazdasági részt is” – fogalmazott.

Jakab számára a düsseldorfi tanácskozás másik fontos üzenete az volt, hogy a kisebbségek történelmi fájdalmaikat, „a sebeket csak oly mértékig szabad feltépni, ameddig egyértelmű választ, gyógyírt is tudunk adni”. Ellenkező esetben, ha nincs megfelelő válasz, akkor az csak tovább rontja a kisebbség helyzetét – állapította meg.

Bodó Barna, a kolozsvári Sapientia Egyetem tanára úgy fogalmazott, hogy „az autonómiafolyamat sokszereplős játék”. Megjegyezte azonban, hogy egyelőre korántsem sikerült abba minden szereplőt bevonni, és Romániában az elmúlt években gyakorlatilag semmilyen előrelépés nincs a kisebbségek ügyében. Példaként a 2005-ben benyújtott kisebbségi törvénytervezetet hozta fel, amelynek eddig csak egy kisebb részét tárgyalták meg parlamenti bizottsági szinten, de annyi módosító javaslatot nyújtottak be az eredeti szövegtervezethez, hogy Bodó szerint „most már talán jobb lenne visszavonni az egészet”.

Az Európai Unió egyre kevésbé hallja meg a nemzeti kisebbségek problémáját, és a közösségi szintről érkező válasz mindig ugyanaz: a kisebbségvédelem kérdése nemzeti hatáskörbe tartozik – állapította meg Gál Kinga fideszes európai parlamenti (EP-) képviselő.

A magyar néppárti EP-képviselő felhívta a figyelmet arra: a magyarok nincsenek egyedül Európában kisebbségi problémáikkal, hiszen közel száz millióan érintettek a nemzeti kisebbségeket, regionális nyelveket, illetve nemzeti közösségeket érintő kérdésekben. Szerinte

azonban Magyarország 2004-es EU-csatlakozása óta tapasztalható, hogy az EU egyre kevésbé hallja meg a nemzeti kisebbségek problémáját.

„Mi, akik látjuk, hogy milyen komoly problémákkal szembesülnek Európa őshonos nyelvi kisebbségei, és lépten-nyomon felhívjuk a figyelmet azokra a sérelmekre, amelyeket a nemzetállamok követnek el kisebbségeik ellen, keserűen küzdünk a képmutatás és a kettős mérce ellen” – fogalmazott Gál Kinga. Kitért arra is, hogy mást értenek kisebbség alatt a régi és az új tagállamok, összemossa a bevándorló kisebbségeket az őshonosokkal, a nyelvi-nemzeti kisebbségeket más kisebbségekkel, „ami sajnos ahhoz vezet, hogy végül nem lehet a problémákat megoldani, a nagy általános keretben szétfolyik minden”.

Elismerte, hogy ezen valamelyest változtat a Lisszaboni Szerződés életbe lépése, illetve az alapjogi charta jogi erőre emelkedése, de leszögezte: önmagukban még ezek sem elegendők ahhoz, hogy az Európai Unió a kisebbségvédelem területén konkrét ügyekben az általános diszkrimináció tilalmán túlmenő közösségi szinten lépjen fel.

„Továbbra is az adott tagállami vezetők politikai akaratán múlik majd, mennyire érezheti magát egy-egy kisebbségi közösség otthon a hazájában, és lát jóvőképet gyermekei számára” – jegyezte meg. Úgy vélekedett ezért, hogy az unió által kínált valamennyi eszközt, a kapcsolatteremtés és érdekképviselet minden formáját működtetnie kell egy-egy közösségnek, „hogy jelen legyen Európa térképén, nemcsak fizikailag, de gondjaival, a kívánt megoldásokkal egyaránt”.

Az elmúlt húsz év romániai kisebbségi vívmányait a parlamenten kívül nem lehetett volna elérni, kormányban és ellenzékben az RMDSZ mindig stabil és kiszámítható partner volt, még akkor is, ha a koalíciós partnerek sorozatosan nem tartották be ígéreteiket – állapította meg a romániai magyar kisebbség helyzetét értékelve Sógor Csaba erdélyi néppárti európai parlamenti (EP-) képviselő.

Sógor hangsúlyozta, hogy a Romániai Magyar Demokrata Szövetség Bukarestben a kis lépések politikáját folytatja. „Csak abban bízhatunk, hogy a többség demokratikus kultúrája minden gazdasági válság és uniós szigorítás ellenére nem gyengül, hanem erősödik” – hangoztatta. Úgy vélekedett, hogy a kisebbségvédelem terén – az uniós romastratégia mintájára – egy egységes európai kisebbségi keretegyezmény is segíthetné a romániai magyarság – és minden unióbéli kisebbség – biztonságérzetének kialakítását.

„A területi autonómia lehetőségéről természetesen nem mondtunk le, de egy ilyen törvény megszavazásának a realitása egyelőre esélytelen” – tette hozzá.

A területi autonómia kifejezést pl. a Szlovákiai magyar politikai képviselő 1992 óta nem használja. Ennek az oka, hogy az egyik szlovákiai magyar politikus (aki pillanatnyilag is kormánypolitikus) az önálló állam alakítására szervezkedő szlovákokat azzal fenyegette meg: ha elszakadni akarnak Csehszlovákiától, a magyarok területi autonómiát fognak követelni. Két legitím törekvést állított egymással szembe. Azóta autonómiáról nem, csak területi önkormányzatról, közösségi önkormányzatiságról beszélnek a magyar politikusok és szakemberek Szlovákiában.

A területi autonómia vagy a magyar többségű regionális önkormányzati egységek kialakításának az esélye és reménye 2001-ben hosszú időre lezárult Szlovákiában. Ekkor lett elfogadva az új területi közigazgatási törvény, aminek a magyarok javára történő szerkezeti megváltoztatására hosszú ideig nincs remény.

Ha a szlovákiai magyar kérdésre keresünk 2012-ben megoldási válaszokat, akkor a valóságlátás birtokában csak olyan elképzeléseket lehet megfogalmazni, amik nem bontják meg a jelenlegi szlovákiai területi-közigazgatási szerkezetet. Ez nem vonatkozik szükségszerűen a kultúrára, nyelvhasználatra és az oktatásügyre, de vonatkozik az önkormányzati testületek jogköreinek a megoszthatóságára – ezt csak a jelenleg létező szerkezetben lehet a siker csekély reményével kezdeményezni.

Nyilvánvaló, hogy így csak a perszonális autonómia tárgykörébe tartozó megoldásról lehet szó.

(Duray Miklós, szlovákiai magyar politikus írásban elküldött előadásából)

Összeállította:

Ifj. Kokes Zoltán

Az én hőszám a Te ellenséged

„My hero your enemy – Én hőszám a Te ellenséged” név alatt tavaly decemberben Prágában történészkonferenciát tartottak a Visegrádi Alap szervezésében, a cseh V4 elnökség keretében.

A történészek ütköztették véleményüket az egyes vitatott történelmi személyiségekről és eseményekről. Magyarország, Szlovákia, Csehország és Lengyelország történészei egymás megértését tűzték ki célul.

Szó volt Esterházy János, Horthy Miklós és Edvard Beneš megítéléséről, akikre országonként másként tekintenek. A csehek elsősorban arra emlékeznek, hogy Edvard Beneš volt az, aki a második Csehszlovák Köztársaságot szilárd alapokra helyezte, ugyanakkor – és a magyarok számára ez a meghatározó Benešsel kapcsolatban – nevéhez fűződik a kollektív bűnösség elve is. Esterházy János, akiről mi azt hangsúlyozzuk, hogy a zsidók deportálásával szemben s általában a szlovák fasizmussal szemben, tiszteletnek örvend Lengyelországban, Magyarországon – de Szlovákiában pedig háborús bűnösnek tekintenek rá. Hasonló a helyzet Horthy Miklóssal, aki Magyarországon országmentő, Szlovákiában – leggyakrabban a szlovák politikusok részéről – viszont fasiszta jelzővel illetik. De előadások és viták voltak Kossuth Lajos, Józef Piłsudski, Tomáš Garrigue Masaryk, Jozef Tiso, Alexander Dubček, Lech Wałęsa, Václav Havel, Władysław Gomułka, Nagy Imre történelmi szerepéről és megítéléséről is.

Szarka László történész a Duna Televízióknak nyilatkozva elmondta: „A történelem nem olyan, mint a diplomácia. Itt nincs szükség arra, hogy a konferencia végén aláírjunk egy közös megállapodást, hanem el kell ismerni, hogy mindenkinek joga van arra, hogy a saját nemzeti történetén és a tágabb közép-európai térben keresztül”.

Romsics Ignác (Esterházy Károly Főiskola) történész szerint a történelemben nincs abszolút igazság. „A professzionális történész, legyen az magyar, cseh, lengyel vagy szlovák, nagyjából ugyanazokat a dolgokat tudja megállapítani Benešről, Horthyról, Masarykról. De a végső következtetés mégis különböző. Ugyanez mondható el több történelmi eseményről is, mint például a trianoni szerződés vagy az 1947-es béke. Mindkettő magyar szempontból tragédia volt, szlovák vagy csehszlovák szempontból viszont az államiság születése”.

Petr Varga (a Visegrádi Alap igazgatója) azért kezdeményezte a konferenciát, hogy a történészek „segítsenek eltüntetni a fejekből a beidegződött sztereotípiákat.

Egyértelmű, hogy nem fogjuk saját hősiünknek tekinteni a másik nemzet hőseit, különbségek vannak és lesznek is, de ezeket nem szabad átültetni a gyakorlati életbe”.

A történészek abban egyetértettek, hogy a gyakorlati életre elsősorban a politika van hatással, mint ahogy abban is, hogy a politikának végre ki kellene szállnia a különböző történelmi szálak bogozgatásából, mert a politikusok vannak elsődleges hatással a közvélemény alakulására. Romsics szerint a politika hajlamos arra, hogy leegyszerűsítse a dolgokat, attól függően, hogy milyen üzenetet akar a kiválasztott célközönségnek eljuttatni.

(MS, Felvidék.ma, Duna TV)

Idő előtti parlamenti választás Szlovákiában

Szlovákiában március 10-én idő előtti parlamenti választást tartottak, mert az Iveta Radičová vezette négypárti jobbközép kormány tavaly október elején megbukott.

A választást a Robert Fico, volt szlovák miniszterelnök vezette Irány-Szociáldemokrácia (Smer) nyerte meg nagyon fölényesen. Összesen hat párt került be a parlamentbe. Bejutott a parlamentbe a Bugár Béla vezette Híd magyar-szlovák párt, míg Berényi József vezette Magyar Koalíció Pártja (MKP) újra a parlamenti küszöböt jelentő öt százalék alatt maradt, így a következő négyéves ciklusban ismét kívül marad a törvényhozáson.

Az előrehozott parlamenti választás hivatalos végeredménye:

1. Smer-SD – 44,41 % – 83 mandátum
2. KDH – 8,82 % – 16 mandátum
3. Egyszerű Emberek – 8,55 % – 16 mandátum
4. Híd – 6,89 % – 13 mandátum
5. SDKÚ-DS – 6,09 % – 11 mandátum
6. SaS – 5,88 % – 11 mandátum

Az MKP 4,28 százalékot kapott a választóktól. Kisebb meglepetésre kiesett a szélsőségesen nacionalista Szlovák Nemzeti Párt (SNS) is. Ján Slota pártja csak 4,55 százalékot szerzett. A jelek szerint véglegesen leszerepelt a szlovák politikai színpadon Vladimír Mečiar. Az egykori nagyhatalmú kormányfő vezette Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom (HZDS) csak a szavazatok 0,93 százalékát tudta megszerezni.

A választási részvételi arány 59,11 százalékos volt, ez magasabb, mint a legutóbbi, 2010-es parlamenti választásokon. Akkor a választópolgárok 58,83 százaléka járult az urnákhoz.

A választópolgárok listáján 4 392 451 személy szerepelt, közülük 2 596 443 polgár szavazott is. Külföldről 7051 szavazat érkezett. Az érvényes szavazatok száma 2 553 726, ez az összes leadott szavazat 98,43 százaléka.

A legmagasabb választási részvétel a zsolnai járás szavazókörében volt, meghaladta a 66 százalékot. A legalacsonyabb részvételi arányt a magyarok lakta déli régió 4 járásának szavazókörében mutatták ki. A legalacsonyabb részvételi arány a Töketerebes járásban (50,24 százalék) volt, ezt a Rimaszombati (52,39 százalék) és a Komáromi (52,40), illetve a Losonci (52,47 százalék) járás részvételi aránya követte.

Az új szlovák kormány élén Robert Fico fog állni, s a kabinetben pártja tagjai mellett néhány független személyiség is tagja lesz.

Könyvek 1956-ról

Válogatás a Cseh Nemzeti Könyvtár hungarika gyűjteményéből

A huszadik századi Magyarország történelmében több sorsfordulót említhetnénk meg. Ezek egyike kétségtelenül az 1956-os forradalom és szabadságharc.

Az ötvenedik évforduló alkalmából az Országos Széchenyi Könyvtár (OSZK) Budapesten nagyszabású kiállítást rendezett, amelyen az 1956 kapcsán külföldön megjelent irodalmat is bemutatta. Az OSZK a Cseh Nemzeti Könyvtárat is felkereste kérésével, hogy küldjük el a vonatkozó cseh kiadványokat. Ekkor megdöbbenéssel tapasztaltam, hogy egyetlen kis brosúra jelent meg a Cseh Hadtörténeti Múzeum kiadásában, amelyben az akkori csehszlovákiai néphadsereg vezetősége a beavatkozás lehetőségét mérlegelte, a Varsói Szerződés csapatainak bevonásával.

A mai érdeklődőknek már bőséges magyar szakirodalom áll rendelkezésére. Ezek közül néhány tartalmába igyekszem betekintést nyújtani.

Az események, résztvevők értékelésére sok kutató vállalkozott már. 1956 megnevezése is viták sorát váltotta ki, mert vannak, akik tagadják, hogy forradalom zajlott le, csak szabadságharcról beszélnek. Sőt a polgári forradalom elnevezésre is voltak javaslatok. A magyar katonaság szerepéről, a szovjet beavatkozást kiváltó okokról is sok tanulmányt olvashattunk.

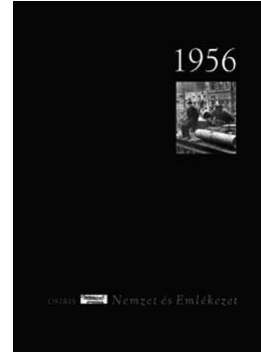
1956-nak viszonylag kevés közismert hőse van. Nagy Imrének (1896-1958) sokan nem tudják megbocsátani, hogy kommunista volt, s nem értik, hogyan állhatott az antikommunisták élére. Talán Tildy Zoltán (1889-1961) vagy még inkább Mindszenty József (1892-1975) hercegprímás személyében látják a főszereplőket. Maléter Pál (1917- 1958.) és Tóth Ilona (1932–1957) körül méltatlan feltevések és kérdések merülnek fel. Sok ismeretlen szereplő érdemtelenül maradt a háttérben.

Az 1989-ben megalakult az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutató Intézete, röviden az 1956-os Intézet. Elsősorban az 1959 és 1963 között Brüsszelben működött Nagy Imre Társadalomtudományi és Politikai Intézet, valamint a magyar forradalom örökségét bő három évtizeden át fenntartó más nyugati emigráns szervezetek és szerzők örökösének tekintették az intézetben működő neves magyar társadalomkutatók, történészek. A teljesség igénye nélkül csak pár nevet említenék: Litván György, Kosáry Domokos, Szabad György, Kende Péter, Rainer M. János és még sokan mások, akiknek nevével az egyes kiadványok ismertetésekor találkozhatunk.

Az 1956-os Intézet egyik legfontosabb célja volt, hogy kiadványaiban a történelmi források, dokumentumok alapján a magyar történelem világszerte is legismertebb és értékelt eseményét megtisztítsa a múlt és jelen hamis érveitől.

1956. Szerkesztette Szakolczai Attila, Budapest, Osiris Kiadó, 2006

A kötet szerkesztője arra törekedett, hogy bemutassa a különböző kötetekben megjelent források mellett az új dokumentumokat is. A *Források* című fejezetben a forradalom kezdetétől a keserű megtorlásig igyekszik útbaigazítani az olvasóját. Teret ad a budapesti események bemutatása mellett a vidéki szereplőknek és eseményeknek is, mert egyes írásokban az a szemlélet uralkodott, hogy egy budapesti forradalomról beszélhettünk. A dokumentumok bemutatásakor a szerző igyekszik felhívni az olvasó figyelmét, hol nézhet utána a dokumentumok teljes szövegének, hiszen azok kiadására sok-sok kötetre lenne szükség. Nincsenek szövegmagyarázatok, megjegyzések, de a dokumentumok kronológiai sorrendben szerepelnek.

A *Közéleti, politikai és irodalmi emlékezet* című részben a személyes visszaemlékezések bemutatására vállalkozik a szerkesztő, érdekes módon szerepelteti az 1989 előttiakat is. A szerző fontos kritériuma, hogy azok szövegek kerültek be a kötetbe, amelyekben valóban a forradalomról szóltak, és nem annak ürügyén keletkeztek. A fejezet meghatározó részét a forradalom szereplőinek beszédei képezik, amelyek Nagy Imre 1989. június 16-i temetésén hangzottak el.

A harmadik rész a *Politikai és tudományos emlékezet* címmel a Kádár-kori irodalmat mutatja be, közvetlenül a forradalom leverésétől a rendszerváltásig. A szemelvényekből a nyílt rágalmozás és gyalázkodás, valamint a kényszerű vagy önkéntes sumákolás is élénk tárul. Szinte tükörként szembesül ezzel a képpel a Kádár-kor illegális irodalma, bemutatásának célja a forradalom megtisztítása és objektív bemutatása volt.

Korlátozott a Nyugaton megjelent nagy mennyiségű irodalom és szöveg bemutatása. Az *igazság a Nagy Imre-ügyében* című munkára azonban a szerkesztő külön kitért, mert pontos és részletes cáfolatát adta a Nagy Imre perről megjelent hivatalos jelentésnek.

A rendszerváltás után megjelent irodalomból csak néhányat emel ki a szerkesztő, mégpedig két fontos kritérium alapján. Az egyik a szerző személye, akinek kutatása középpontjában a forradalom állt. Másrészt csak a leglényegesebb vonatkozások ismertetésére szorítkozott. Így például a kommunista párt és az MDP végnapjairól, a miniszterelnökről, a fegyveres harcosokról, valamint a forradalom és a nagyhatalmak viszonyáról.

Nem tudtak teret adni azon szerzőknek sem, akik ugyan a rendszerváltás után jelentették meg írásaikat, de továbbra is a Kádár-kor szellemében gondolkodtak. Félő, hogy bírósági pereskedést indított volna el pl. Maléter Pál személyét illetően, hogy KGB ügynök, és a forradalom vérbefojtója volt, vagy hogy Dudás József és Nagy Imre Kádár János emberei voltak.

A *forradalom folklórja* című fejezet olvasói bizonyára méltányolják a korabeli viccek ismertetését.

A vaskos kötet lapozgatásával az olvasó betekintést nyer az 1956-os forradalom és szabadságharc magasztos eszményeibe, de borzalmaiba is. A szereplők közül volt, aki megőrizte emberségét és hőssé vált, de voltak olyanok is, akik nem tudták elviselni a terhet és árulóvá lettek. A jövő nemzedéke azonban okulhat azok példáján, akik erkölcsösen éltek és úgy is haltak meg. A történelmi tény, hogy 1956-ban egy kicsike nép fordult szembe a Góliással a magasztos és egyetemes szabadság szelleme nevében, ma már senki nem vonja kétségbe.

Ezerkilencszázötvenhat az újabb történelmi irodalomban. Tanulmányok.
Szerkesztette Gyáni Gábor, Rainer M. János, 1956-os Intézet, Budapest, 2007

Az 1956-os Intézet másik kiadványa a forradalom ötvenedik évfordulója alkalmából jelent meg azzal a céllal, hogy bemutassa a legújabb kutatási eredmények kapcsán fellelt észrevételeket, a fiatalabb történészgeneráció újító történetírásával. Ők ugyanis már nem voltak kortársai a forradalomnak, s éppen ezért nem erkölcsi megítélés alapján dolgozták fel a forrásokat. Részben érzik a múlt bemutatásakor keletkezett zavarokat és ellentmondásokat, de szemük előtt vannak a feltáratlan fehér foltok is, amelyekre igyekeznek rávilágítani.

A tanulmánykötet szerzői felhívták az olvasók figyelmét a történelmi eseményeket és azok szereplőinek magatartását döntően befolyásoló új részletekre, mint például a származásuk vagy iskolai végzettségük.

Gyáni Gábor a *Historiográfia, fogalmi kérdések fejezetében* kiemelte 1956 forradalom jellegét. A forradalom fogalma az 1990-es évek elején csak politikai megnevezést jelentett. Gyáni visszatér a francia forradalomig, és modern történelmi elemzéssel hasonlítja össze 1956 lefolyását az 1789-ben elfogadott forradalom fogalommal.

Ripp Zoltán arra igyekezett választ találni, hogy 2006-ban milyen kérdésekre, problémákra nem talált még választ az olvasó 1956 eseményei, megítélése kapcsán. A szerző abban látja a gondot, hogy egyáltalán képes-e a kutató a forradalom története alapján egy egységes képet kialakítani, értékelni. Fontosnak tartja a forradalom egyes résztvevőinek társadalomtörténelmi bemutatását.

A forradalom társadalomtörténete című fejezet az angol Mark Pittaway írásában a gazdag levéltári forrásanyag birtokában a munkásság korabeli elégedetlenségének okait firtatja. Politikai hangulatuk, állásfoglalásuk és gondolkodásmódjuk feleletet ad a forradalmi megmozdulásukra.

Vajda Zsuzsa és Eörsi László a forradalom legradikálisabb csoportját, a budapesti fegyveres felkelőket vizsgálja. Arra igyekeznek választ találni, hogy mi motiválhatta azokat a fiatalokat, akik életüket is kockára tették.

Gyáni Gábor a résztvevőket társadalmi helyzetük, hovatartozásuk alapján szeretné megismerni. A forradalomban résztvevő értelmiség, egyetemi hallgatóság

és a munkásság határozott fellépése csak sajátos társadalmi helyzetükből érthető meg.

A *forradalmi mobilizáció* fejezetének a szerzői szintén az aktív szereplőkre irányítják az olvasó figyelmét.

Rainer M. János egy nagyon érdekes kérdést tesz fel. Arra kíváncsi, hogy a forradalmárok a Rákosi rezsim ellenállóinak tábortát képezték-e? S egyáltalán lehetséges volt-e az ötvenes években valamit is tenni az állami erőszak ellen? Horvát Sándor abból indul ki tanulmányában, hogy az 1956-ról szóló írásoknak gyakran mitikus a jellege, előtérbe helyezve az erőszakos cselekményeket.

Standeisky Éva igyekszik magyarázatot adni a résztvevők erőszakos érzelmeinek és indulatainak okára. A tömeg haragja elsősorban a helyi politikai elit csoportjai ellen irányult, és igazságtételt akartak szolgáltatni. Ezek a vásári komédia hangulatára emlékeztető jelenetektől a lincselésig terjedtek.

A *forradalom szimbólum- és eszmetörténete* új gondolatokról és kutatási eredményekről szól. Standeisky Éva abból indul ki, hogy az emberek többsége 1956-ban egy megreformált szocializmust látott, vagy a 1945-1947 közötti időszak koalíciós demokráciáját.

Révész Sándor az 1956-ban deportált Nagy Imre levelezését, beadványait elemzi. Nagyon fontos megjegyezni, a szerző szavaival, hogy Nagy Imre alakjában nem szabad megfélemlenünk a „nép megnyerésében” hívó kommunista forradalmár személyéről. Nagy Imre és társai e népmegmozdulás tényével azonosultak.

Gyarmati György a forradalom szimbólumait, pl. Kossuth-címert, nyelvi utalásokat vizsgál.

A *magyar ötvenhat és a világ* fejezetben az amerikai történészek az eddig is ismert tényeket emelték ki, s 1956-ot a hidegháború egyik válságaként elemzik.

Biró Zoltán a magyar forradalom nem hivatalos szovjet visszhangjáról szól, konstatálva, hogy a Szovjetunióban nem volt nagy lehetőség külső információt szerezni az eseményekről. A hatalom igyekezett ellenségképet teremteni.

A *forradalom reprezentációja* fejezetben P. Müller Péter a Kádár-kori színművek és színházi előadások válogatott metszetén mutatja be 1956 ábrázolását. Dobozy Imre, Örkény István, Bereményi Géza, Spiró György műveinek elemzésével. Boros Géza az ötvenhatos emlékművekről tudósít.

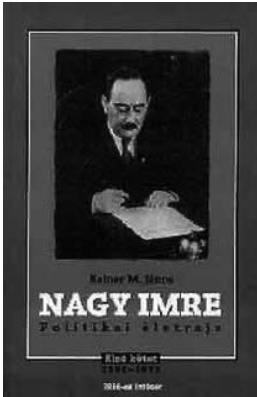
Az utolsó fejezetben *A forradalom emlékezete címmel* Vajda Júlia két holokausztot túlélő asszony életét mutatja be, akiknek 1956 már nem jelent sorsfordulópontot, mivel 1944 tönkre tette fiatal életüket. A kommunizmus számukra biztonságot jelentett, féltek egy újabb bizonytalanságtól. Tóth Eszter Zsófia szembeállítja a legendába illő ún. „harcos amazonokat” vagy a főzést és ápolást vállaló sztereotip női szereplőket. Életinterjúkat

Nagy Imre ismerteti a kormányprogramot, 1953. július 4.

A Nagy Imre-per vádlottjai az ítélelhirdetéskor, 1958. június 15.

készít, s a munkásnőkkel való beszélgetéseit elemzi. Ezekből kiderül, hogy nem kívántak forradalmi szereplést vállalni, de ennek ellenére mindegyiknek megvan a maga 56-os története.

A kötet szerzői közelebb hozzák 1956 valódi történeti képét, revízió igénye nélkül. 1956 eseményei még túl közel állnak hozzánk. Minden új kutatási eredményt feldolgozó irodalom segít a fiatalabb generáció számára is érthetővé tenni a szabadság eszméjének örök értékét.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc történeti irodalmának bemutatása nem lenne teljes, ha nem hívnám fel az olvasók figyelmét a Nagy Imre életét bemutató alapvető monográfiára.

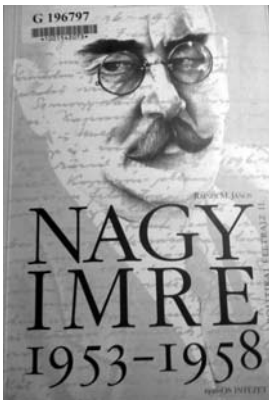
Rainer M. János: Nagy Imre: politikai életrajz, I-II. kötet, 1956-os Intézet, Budapest, 1996

A rendszerváltás előtt, főleg Nyugaton több életrajzi monográfia is megjelent a miniszterelnök életéről. Ezek azonban nem törekedhettek a teljességre, mivel sem a magyar sem az orosz levéltárak iratai nem álltak a szerzők rendelkezésére.

Rainer M. János munkájában teljes áttekintést ad Nagy Imre származásáról, különböző életrészek elemzésével igyekszik választ keresni fontos döntéseire, cselekedeteire s nem utolsósorban az utolsó és egyben legnehezebb választására.

Szovjetunióból való hazatérése után 1946-ban ő lesz a „földosztó” miniszter, amiben élete álmát látta megvalósulni, de belügyminiszterre nevezték ki, bár ez a funkció igencsak távol állt tőle. Különböző posztok után 1949-ben leváltották, s a begyűjtési biztos lett. 1953 nagy fordulópontra volt Közép-Kelet Európa életében, amikor Nagy Imre ismét a színpadra lépett, de gyökeres változásokat ígérő politikát ismét elvezetette posztját.

A következő fordulópontra 1956, a XX. szovjet pártkongresszus, amely után Magyarországon is vezetésváltásra került sor. Október 23-án az eddigi „osztály” ellenségei a Parlament erkélyére hívják Nagy Imrét. A szegényparaszti sorban született, a szovjet hadifogságban bolsevikká vált és végül miniszterelnökké kinevezett politikus, egyetemi tanár és

akadémikus felismerte, hogy nemzeti forradalomról volt szó és demokratikus változásokat vár tőle a nép.

Az adott történelmi időben azonosult a rábízott szereppel, hasonlóan nagy elődjéhez, gróf Károlyi Mihályhoz. De Nagy Imre még tovább ment: hagyta magát elhurcolni, s bizonyára tudatában volt sorsának tragikus végkifejletével is. Nem tagadta meg a forradalmat és szabadságharcot, s vállalta az abszolút büntetést.

Gati Charles: Vesztett illúziók: Moszkva, Washington, Budapest és az 1956-os forradalom, Osiris Kiadó, 2006

A kötet szerzője fiatal egyetemistaként 1956-ban az USA-ba emigrált, ahol egyetemi oktatóként foglalkozott a magyar forradalom történetével. Művében nagy teret szentel az 1956-os események előzményeinek bemutatásának, Nagy Imre életpályája és a nemzetközi viszonyok tükrében.

Gati rávilágít az USA negatív szerepére, közönyére a közép-európai felkelésekhez való viszonyában. A Szabad Európa rádió ugyan nem működhetett volna a CIA pénzügyi támogatása nélkül, de ez egyáltalán nem jelentette azt is, hogy az amerikai kormány szíven viselte a felkelők sorsát. A szerző sok esetben kétségessé teszi a rádió híradásait is. A Szovjetunió lépéseinek és brutális beavatkozásának elemzése az olvasót már nem lepi meg. A kötet nagy érdeme 1956-tal foglalkozó világ- és magyar irodalom teljességre törekvő reprezentálása.

Az 1956-os Intézet megalapításától a magyar forradalom és szabadságharc szellemének őrzője lett. Értékes történelmi anyagot gyűjtött össze és dolgozott fel. 2011-ben, a forradalom ötvenötödik évfordulóján a magyar kormány rendeletével megszüntette. Archívumát és munkáját az Országos Széchenyi Könyvtár vette át.

A Cseh Nemzeti Könyvtár az 1956-os magyar forradalommal és szabadságharccal foglalkozó szakirodalmat a továbbiakban is folyamatosan beszerzi.

Truchlá Klára

A magyar történelem nagyasszonyai

Árpád-házi (Prágai) Szent Ágnes *Svatá Anežka Česká*

Bár életében meg sem fordult Magyarországon, a hívők és az egyháztörténészek is a magyar szentek közé sorolják családi gyökerei okán: III. Béla unokájaként, I. Přemysl Ottokár és Konstancia hercegnő legkisebb lányaként látta meg a napvilágot 1211-ben. Nem mondható, hogy szerencsés csillagzat alatt született: hatalomvágyó, erőszakos, gátlástalanságáról messze földön hírhedt atya politikai játszmáinak eszközeként használta lányait. Ennek keretén belül már hároméves korában eljegyezte őt Konráddal, Szakállas Henrik sziléziai herceg és a későbbiekben szentté avatott Hedvig hercegnő fiával. Az uralkodásra való felkészítés a családjától való elszakadást jelentette a kisgyermek számára: Anna nővérével együtt a cisztercita apácák trebnitzi (Třebnic) kolostorába kerül, hogy megszerezze a jövője megalapozásához szükséges műveltséget. Itt három évet tölt el. Ekkor ifjú jegyese halálos vadászbalesetet szenved, erre királyi atyjuk visszaviteti lányait Csehországba, majd a doksonyi (Doksany) premontrai nővérekre bizza a nevelésüket. Ágnes két évet tölt a nagyműveltségű apácáknál. Eközben Ottokár tovább szövi terveit, aminek hamarosan meg is lesz az eredménye: eljegyzi Ágnest II. Frigyes kilencéves fiával, a későbbi VII. Henrikkel. Az udvari szokások elsajátítása céljából a jövőd királynét az ausztriai udvarba küldik.

A menyasszony egyre kapósabbnak bizonyul: III. Henrik angol király házassági szándékkal jelentkezik a szülőknél. Ottokár – jellemző módon – nem kosarazza ki a kérőt. A nagy hatalmú szigetországi király érdeklődése beindítja a fantáziáját, ezért mindent elkövet a jegyesség felbontására. Miután fondorlata beválik, a szabadságát visszanyert Ágnes hazakerül szülővárosába, Prágába. Ekkor eljegyzik őt az angol királlyal, aki hamarosan meggondolja magát. Az ismét szabaddá váló ara iránt ezúttal egykori vőlegénye, VII. Henrik mutat leplezetlen érdeklődést, akit ajánlattevésénél az sem zavar különösebben, hogy épp házas ember. Az utolsó a sorban az időközben megözvegyült II. Frigyes. I. Ottokár nem habozik: azonnal eljegyzi Ágnest a tizenhét évvel idősebb német-római császárral. Persze az ara véleményét senki sem kéri ki, pedig ő több alkalommal is hangsúlyozza, hogy

példaképe és unokatestvére, a későbbi Szent Erzsébet tevékenységét kívánja cseh földön folytatni.

Szörnyű, de e cinikus hatalmi játszmából apja váratlan halála szabadítja ki: I. Ottokár 1230-ban váratlanul elhunyt. Fia, a trónra lépő I. Vencel, húga kérésének eleget téve, kezdeményezi az eljegyzés felbontását. Csakhogy a felséges vőlegény megmakacsolja magát: köti az ebet a karóhoz. A német-római császár akaratával szemben az ifjú cseh királynak vajmi kevés esélye van. Időközben IX. Gergely pápa értesül Ágnes szerzetesi és kolostoralapítási ambícióiról, amit – érthető módon – helyesel, így ő is bekapcsolódik az eljegyzés felbontását szorgalmazó meggyőzőési kampányba. Frigyes végül beadja a derekát, amit Ágnes azzal ünnepel meg, hogy magára ölti a darócruhát. Prága szegénynegyedében egy kis házat vásárol, amelyben megkezdí missziós tevékenységét.

Sajátosan és dicséretes módon kapcsolódik a korabeli külföldi társadalmi eseményekhez: ráveszi bátyját, a királyt, hogy hívja be a ferenceseket az országba és építtessen nekik templomot, valamint kolostort.

A tizenharmadik század eleje hozza el a krisztusi tanokhoz való teljes visszatérés igényét és a szegényekről való odaadó gondoskodás fontosságát a gazdagok körében. A mozgalmat a dúsgazdag Assisi Ferenc indította el, aki tizenegy, magas társadalmi beosztású barátját veszi rá, hogy vagyonukat feladva kolostorba vonuljanak. Hamarosan be is nyújtja kérelmét egy új szerzetesrend megalapítására, amelyet III. Ince pápa 1209-ben hagyott jóvá. A tizenhét éves Clara Favaroné 1210-ben hallotta Ferencet prédikálni. A korhangulatra jellemző az eseményről szóló beszámoló: „Ferenc atyánk a világ elhagyására buzdította. Élénk érveléssel mutatta meg neki, hogy milyen ostoba a világ reménysége, milyen álnok a világi dicsőség, és arra tanította, hogy a szüzesség drágagyöngyét őrizze meg annak a csodálatos Vőlegénynek, aki az emberek iránti szeretetéből lett emberré.” Klára a lángoló szavak hatására elhagyta dúsgazdag családját, hogy kolostorba vonulhasson, amire a következő év Virágvasárnapján azt követően került sor, hogy a lány betöltötte tizennyolcadik életévét. Családjá szótalanul próbálta csalogató szóval, fenyegetéssel és erőszakkal elhatározása megmásítására rábírní. Klára nemcsak szerzetes lett, de megalapította a később róla elnevezett klarissza-rendet, amelynek alapszabályzatát a pápa 1215-ben hagyta jóvá.

Mindössze két év telt el a zsarnoki atya halála óta, amikor Ágnes házában szomszédságában átadták a ferencesek kolostorát és ispotályát. Az ebbe költöző minorita (ferences-rendi) barátoktól szerzett először tudomást Klára tevékenységéről és az általa alapított apácarendről. Ők ismertették meg vele az apácarend reguláit és ajánlották be Klarához. Egyre intenzívebb levelezés indult

közöttük. Hamarosan kiderült, hogy mindketten egyaránt kitartóak, céltudatosak és jó szervezőképességgel vannak megáldva. Klára hamarosan annyira megkedvelte a prágai apácát, hogy egyik levelében „lelke felének” nevezte őt. Egy Prágában felépítendő klarissza kolostor megalapításáról és megerősítéséről Klára négy levele is fennmaradt. Ágnes azonnal munkához látott, így két év múltán, 1234-ben átadták a klarisszák kolostorát is, amelynek fejedelemasszonya a pápa parancsára Ágnes lett. A kolostorok és a szomszédságukban épült Szent Jakab templom körül hamarosan egy egész kis városnegyed alakult ki kórházakból, árvaházakból, menhelyekből és lepratelepekből. A királyi hercegnő tevékenysége nem maradt visszhang nélkül: hamarosan tömegesen csatlakoztak hozzá a felsőbb társadalmi rétegek tagjai közül, akik vagyonukat és munkájukat az új szerzetesrend szolgálatába állították. A későbbiek folyamán unokaöccse, II. Ottokár elsőszülött lánya, Kunhuta (Kunigunda) is a rend tagja lett, aki Ágnes halála után vezette a kolostort.

Különösen érdekes az Ágnes által alapított Vörös-keresztes Lovagok Kórháza, amely onnan kapta nevét, hogy ápolószemélyzete egykori keresztes lovagokból verbuválódott, ruhájukon pedig a máltai lovagok vörös keresztjét viselték. Ágnes 1237-ben saját szerzetesrend alapításába kezdett, ez a kísérlete azonban nem járt sikerrel. Viszont az egykori keresztes lovagokból az ő segítségével alakult meg 1252-ben a Vörös-keresztes lovagok szerzetesrendje.

Bár apáca volt, ez egyáltalán nem jelentette, hogy elzárkózott a családi és a közügyektől. Az ő meggyőzőerejének és kitartásának köszönhető, hogy unokaöccsét, a hevesvérű, lázadó későbbi II. Ottokárt kibékítette édesapjával. Amikor pedig már királyként összeakadt a bajsza Habsburg Rudolfal, a morvamezei csatába induló cseh hadakért imákat mondatott. E cselekedetének az adott különös jelentőséget, hogy a féktelen természetű Ottokárt ez idő tájt épp pápai átok sújtotta.

A csehek legnagyobb becsben tartott női szentje hetvenegy éves korában 1282. március 2-án hunyt el. Földi maradványait saját – a jelenlegi Szent Ágnes – kolostor Szűz Mária kápolnájában helyezték örök nyugalomra.

Már életében legendák keringtek irgalmasságáról, céltudatosságáról, a közügyek iránti elkötelezettségéről. Mivel személyében a cseh kórházak és szegényházak megalapítóját tisztelhetjük, uralkodók hosszú sora szorgalmazta szentté avatását. Legnagyobb szószólója IV. Károly német-római császár volt. A megindult boldoggá avatási per elhúzódott, a huszita háborúk hatására pedig teljesen leállították. Így történhetett meg, hogy csaknem nyolcszáz évvel a halála után, 1874- ben IX. Pius pápa avatta boldoggá. Ezt követően hosszú csend következett. 1930-ban fordult ismét feléje a figyelem, amikor a Szent Jakab templomban megtalálták a sírját. Arról nem maradt fenn feljegyzés, hogy mikor kerültek át ide földi maradványai. Egy szerencsés véletlen is elősegítette a szentté avatási per megindítását: XI. Pius pápa fiatal korában könyvtárosként megtalálta az Ágneset érintő perdöntő iratokat a milánói Ambrosiana könyvtárban. Ezért – immár egyházfőként – 1936-ban elrendelte a szentté avatási per megindítását.

Egykor a huszita háborúk miatt szakították meg a boldoggá avatási folyamatot, ezúttal a második világháború szólt közbe. Ennek az lett az eredménye, hogy újabb évtizedeket késett Ágnes szentté avatása, amelyre végül 1989. november 12.-én került sor, II. János Pál által.

Két nemzet is a magáénak érzi: mi Árpád-házi Szent Ágnesként, a csehek Svatá Anežka Česká néven tisztelik.

Ozogány Ernő

Prágai kiállítás Árpádházi Szent Erzsébet emlékére

Szent Ágnes (1211–1282) I. Ottokár cseh király és II. Béla magyar király leányának Konstancia hercegnőnek a leánya. Születésének 800. évfordulója tiszteletére a prágai érsekség Szent Ágnes évének nevezte ki a 2011. esztendő.

Ebből az alkalomból, a Cseh Nemzeti Galéria a Szent Ágnes kolostorban, nagyszabású kiállítást rendezett a II. János Pál pápa által kinevezett egyedüli cseh női szent tiszteletére.

Több, mint 200 kiállítási tárgyat tekinthet meg a néző a festészeti, szobrászati és más művészeti munkákból.

A kiállítók elsődleges célja volt bemutatni Szent Ágnes kultuszát a különböző történelmi korok fényében. Az első részben a látogató betekintést kap Ágnes életébe, lelki világának mélységébe, valamint hétköznapijaiba. A továbbiakban megtekinthetjük azokat a képzőművészeti és irodalmi alkotásokat, amelyek Szent Ágnes tiszteletéről tanuskodnak a kora középkortól napjainkig.

A cseh szent reprezentálása mellett nagy teret kapott két másik közép-európai, arisztokrata származású szent hercegnő bemutatása is. Szent Ágnes kortársa volt Árpádházi Szent Erzsébet (1207-1231) és a sziléziai Szent Hedvig (1174?- 1243).

*Wartburg vára palotájának mozaik
diszítése Szent Erzsébet életét
örökítette meg.*

Árpádházi Szent Erzsébet, II. Endre magyar király és merániai Gertrud lánya volt. Már négy éves korában eljegyezték a thüringiai Hermann örgróffal. Eisenbachba és Wartburgba költözött. Férjét hamarosan elveszítette, majd annak öccséhez ment újból férjhez, akivel boldog házasságban élt. Első gyermekének születése után menedékhelyet alapított szegények és árvák részére. A második gyermekáldás után kórházat nyitott, ahol maga is dolgozott. Húsz éves korában elveszítette férjét, gyermekkori barátját. Nagyon nehéz sors várt rá, mert férje családja megfosztotta

vagyonától. Titokban elhagyta Wartburg várát, majd Marburgba költözött, ahol Assisi Szent Ferenc harmadik rendjének tagja lett. Egyszerű szürke köntösben járt s nem akart visszatérni Magyarországra sem, fiai közelében maradt. Halála napjától csodák sorozatáról vannak feljegyzések. Már 1235-ben szentté avatták.

A kiállítás anyaga bizonyítja, hogy Csehországban Szent Ágnes mély tisztelete mellett Szent Erzsébet kultusza is évszázadokig élt. Szobrok, festmények, oltárképek, grafikák, írásos anyagok igazolják ezt a tényt. Árpádházi Szent Erzsébet a nála valamennyivel fiatalabb magyar és cseh hercegnőt személyesen nem ismerte, de

Szent Erzsébet kenyeret oszt

elképzelhető, hogy tudtak egymásról. A csodálatos az, hogy fiatalon olyan közös utat választottak, amely még életükben szentté s halhatatlanná avatta őket.

Ez év március végéig egyedülálló lehetősége nyílt az érdeklődőknek, hogy egy helyen megtekinthették az Árpádházi Szent Erzsébet tiszteletére alkotott remekműveket, amelyeket Csehország különböző muzeális gyűjteményei őriznek.

A gyönyörű kiállítás kurátora Štěpánka Chlumská volt.

Truchlá Klára
Foto © Provincie kapucínů v ČR

Szlovák és cseh moziév magyarokkal

Bár az elemzők a mozi világában 2011-et nagyon gyengének minősítették világviszonylatban – állítólag tizenhat esztendeje nem zártak olyan rossz évet a filmszínházak, mint idén –, idehaza több olyan kiemelkedő produkcióról is be tudunk számolni, amelyben hazai magyar színész vagy színészek sikerének drukkolhattunk, illetve elismerésének örülhettünk.

Kezdjük a sort egy nyári sztorival, amely itt játszódik a Csallóközben, magyar környezetben, csupa magyar szöveggel, kitűnő magyar színészekkel: Cserhalmi György, Tóbiás Szidi, Mokos Attila, Nádásdi Péter. Peter Bebjak Barackliget című filmdrámájáról van szó, mely Peter Lipovský forgatókönyve alapján született. Bonyolult lélekvilágú, izgalmas szerelmi dráma a film, mely Babika (Tóbiás Szidi), a városi szlovák nő körül bonyolódik. A véletlen összehozza őt egy fuvarossal (Cserhalmi György), akivel egymásba szeretnek. Ha a férfi a városba szállít vidékről, boldog pillanatoktól töltöttek együtt. Ám a találkának hamar vége szakad, mivel a férfi egy idő után váratlanul elmarad. Babika elindul vidékre, hogy megkeresse. Nem találja, nem is találhatja. Elhunyt. De megismerkedik Lajcsival (Mokos Attila) és Jancsival (Nádásdi Péter), a fuvaros két fiával, s ott marad náluk. Nádásdi Péter volt e film nagy felfedezettje, azáltal, hogy maga mellé állította a nézőt a figura elementáris erővel kimutatott ellentétes érzelmeivel. Az ő energiáitól feszül a dráma olyanná, hogy tragikus helyzetei szinte összeroppantanak. Van azonban egy olyan alakja a filmnek, akit kevésbé emeltek ki: a vidéki csapos- vagy kocsmárosnő, Molnár Xénia megformálásában. Azért hagytam ki fentebb a felsorolásból a nevét, hogy ütősebb legyen, ha itt fedem fel: Molnár Xénia úgy hozta felszínre a környezetét dominanciával lehengerlő figura esszenciális vonásait, hogy lényé a groteszkbe hajló humor legkellemesebb forrásává vált a filmben.

Csak azért említjük másodikként A ház című filmet, mivel most, év vége felé mutatták be, miután egy csomó rangos fesztiválon aratott sikereket. Inkább is téli film: a hideg szlovák északon és a hideg lelkekben játszódik. Tárja az együvé tartozás családon belül, a valahova tartozás, legyen az a család, legyen az a föld, a ragaszkodás múlthoz és hagyományhoz. Témája pedig a ragaszkodással való szembenállás. Kemény film. A szociális háttérrel lehúzott lélekről olyan kemény igazságokat tár fel, amelyekkel abszolút azonosulni tud a néző – talán ezért is tartják e filmet az év kulturális eseményének. Abban, hogy ilyen erősen hat, nagy része van a női főszereplőnek, Evának, aki – mint írtam is róla korábban – még csak gimnazista, alig érett felnőtt, mégis ő bont ki és ő varr el minden szálát. Eva, Bárdos Judit alakításában mindent megértőn és mindent átérzőn rendezi el a dolgokat saját környezetében. A menekülés és a kitörni vágyás fájdalmas gesztusaival. A

legjobbkat jósolhatjuk csak a filmmel kapcsolatban a szlovák filmakadémia díjainak odaítélésekor – bár ne kiabáljunk el semmit! Tény, messzemenően kimagaslik azzal, ahogy az emberi viszonyokat érti, érzi és ábrázolja. Ahogy minden művészeskedő manír nélkül belenéz a lelkekbe és kivetíti azt, ami belül zajlik. Ahogy az életszeletben megjelenik az abszolútum.

Kerekes Vica, aki ugyanúgy nagy sikerrel játszik magyar filmekben és szlovákokban is, idén egy ütős cseh vígjátékban remekelhetett, nagyágyúnak számító színészek – Jiří Macháček és Bolek Polívka – partnereként. Jiří Vejdělek, az egyszerű, hétköznapi érzelmek filmre vitelének nagymestere hívta meg őt Vágyakozó férfiak című mozijába, amelyben a bájaival lehengerlő Šarlota figuráját úgy formálja meg, hogy nemcsak vad vágyakat kelt filmbéli partnereiben, hanem ellágyító finom érzelmekkel – megsemmisítőn – be is hálózza őket. Kerekes Vica Šarlota figurájával vulkánként teríti be csábbal a filmet. Ám úgy játszik el színészi eszközeivel ezzel a bombanő-figurával, hogy annak érzékisége mögül bonyolult lelket varázsol elő. Šarlota lelki rejtélyeit érzékeny, finom, alig-alig kibontott, inkább csak jelzett gesztusokkal játssza el Kerekes Vica, nagyon megérintően.

A Szlovák Televízió (STV) képernyőjén láthattuk a Torzképek ideje című szlovák dokujátékfilmet, amelyben Mokos Attila, Boráros Imre, Ropog József és Bandor Éva is szerepelt. Franz Xaver Messerschmidt szobrászművész életébe enged bepillantást a film. Messerschmidt Karakterfejek című portrészorozata születésének hátterére világít rá ez a mozgóképes opus, amelynek egyik legátszellemültebb pillanatát – a szobrászt alakító Marek Vašut lélekállapot-ábrázolásai mellett – Bandor Éva nyújtja. Nem tesz mást, csak bejön a képbe, és modellt ül Messerschmidtnek. Ám a mester műformáló kézmozdulataira – ahogy gyöngéd simogatással átülteti a modell vonásait az anyagba – a Bandor Éva által életre keltett arisztokrata nő úgy omlik be a kéjbe szó nélkül, gesztusjátékkal, mintha a könnyed életvitelt jelképező rokokó portrévá lényegülne át.

Mokos Attilának jutottak idén a szlovák film „legjobb papjai”. Papot alakított a Cigányban, a Torzképek idejében és A házban is. Ő ma már lubickol a szlovák filmben, abszolút védjegy. Olyan mélységei vannak, amelyekkel megemeli a filmet. Mint amelyet idén a több elismerést kivívott Cigány című Martin Šulík-műben is láthattunk tőle. Ebben is, mint mindenütt – még ha indulatokkal szól is – annyi, amennyi nem sok: visszafogott, tartózkodó gesztusokkal építkezik, amelyekből lassan bomlik ki a karakter. Olyan ismerősökként hatnak a figurák, akiket Mokos Attila megteremt, hogy akár a szomszédból is betoppanhatnának hozzánk. Igazi, és ez a legnagyobb varázsa az alakításainak.

Nekik köszönhetően születtek az idei év szlovák és cseh filmjeinek legszebb magyar pillanatai.

Boráros Henrik Cseh Oroszlán-díjas

A patinás prágai Lucernában adták át márciusban a cseh filmszakma legnagyobb elismeréseit. A révkomáromi származású Boráros Henrik társaival az Alois Nebel című animációs film látványtervezéséért vehette át a Cseh Oroszlán díjat (Český lev).

Zdeněk Jiráský Poupata (Rügyek) című alkotása kapta a legjobb film, rendezés, színész és operatőri munka díját. Filmje főszereplője, Vladimír Javorský a legjobb színész elismerését nyerte el a Cseh Film- és

Televíziós Akadémia Cseh Oroszlán-díjainak díjátadó ceremóniáján.

A filmakadémia a decemberben elhunyt Václav Havel író és korábbi cseh köztársasági elnök előtt is leróta tiszteletét a rendezvényen. Az Odcházení (Távozás) című filmet, amelynek Havel forgatókönyvírója és rendezője is volt, összesen 12 díjra jelölték. A díjátadón a produkciót végül a legjobb forgatókönyv és a vágás kategóriában tüntették ki az oroszánt mintázó áttetsző kristályszoborral.

A legjobb színésznő trófeáját Anna Geislerová vehette át a Nevinnost (Ártatlanság) című filmben nyújtott alakításáért. A produkcióban szereplő Hynek Čermák a legjobb férfi mellékszereplő díját kapta. A dokumentumfilm kategóriában Martin Mareček Pod sluncem tma (Napfogyatkozás) című munkáját ismerték el, aki az Afrikában dolgozó cseh önkéntesekről forgatott.

Az Alois Nebel című animációs fim alkotói pedig a hang, a zene és a látványtervezés díját vihették haza. A film látványtervezéséért Cseh Oroszlán Díjat kapott Boráros Henrik is.

A Cseh Oroszlán-díjakat az idén immár 19. alkalommal adták át az év legkiemelkedőbb cseh filmjeinek és alkotóiknak.

(kz)

Tűz pusztított Krasznahorkán

A Szlovákiába érkező magyarországi turisták a Magas Tátra, Pozsony és Kassa mellett talán legszívesebben a magyar-szlovák határ közelében fekvő Betlért és Krasznahorkaváralját keresik fel, hiszen a magyar történelemben fontos szerepet játszó Andrássy család egykori birtokai sok érdekes látnivalót

kínálnak az ide látogatóknak. Sajnos a kijelentő módot Krasznahorka vára esetében néhány hónapig vagy talán egy-két évig múlt időbe kell tenni, miután 2012. március 10-én, a koradélutáni órákban a vár tetőzete lángra kapott és teljesen leégett.

A dátum azért is emlékezetes, mivel e napon előrehozott parlamenti választást tartottak Szlovákiában, és mindenki nagy érdeklődéssel várta a voksolás eredményét. A szomorú hír aztán majdnem teljesen háttérbe szorította a politikai szempontból fontos eseményt, és természetesen találgatások özöne indult el a világhálón, hogy nem szándékos provokációról vagy netán bűncselekményről van-e szó. A tűzoltók nagy erővel láttak az oltáshoz, a rendőrség pedig kivonult a helyszínre és hamarosan ráakadt a tűz feltételezett előidézőire is: két tizenéves roma fiúra, akik állítólag titokban cigarettáztak és az eldobott cigarettacsikktól gyulladt meg előbb a száraz fű és a gyom, majd a szél felkapta a lángot és ettől a faszindelyes tetőzet is kigyulladt.

A tűzvész tehát a körülmények végzetes egybeesése folytán következett be. A közismert nótában is megénekelte vár egy karsztos mészkőből álló hegy tetején épült. Az ilyen kőzet könnyen elnyeli a csapadékot, amelyből az utóbbi esztendőben egyékként is jóval kevesebb volt, a 2011-es esztendő második felét pedig kimondottan aszályosnak nevezhetnénk. A várdomb növényzete jobbára fű és gyom, ráadásul a környezetvédők mindig ingerülten reagáltak, ha a hatóság komolyabb tereprendezést helyezett kilátásba, mondván, hogy az megbontaná a környezet harmóniáját. Mivel a tél folyamán sem sok csapadék hullott erre felé, a növényzet teljesen kiszáradt és így nem meglepő, hogy lángra kapott, az errefelé gyakran fújdogáló szél pedig besegített a pusztításban.

A tűzvész következtében elsősorban a tetőzet, valamint a nemrég felújított gótikus palotarész szenvedett súlyos kárt, a másnap ismét kiújuló tűzben az ott elhelyezett korabeli fegyverek, valamint régi bútorok is tönkrementek. Szerencsére a kiállított tárgyak túlnyomó részét sikerült megmenteni: egy részüket Betlérré, más részüket Kassára szállították. A helyszínre látogatott Daniel Krajcer távozó kulturális miniszter is és gyors helyreállítást ígért, de néhány nem éppen megfontolt mondatával egyúttal felborzolta a kedélyeket is. Megjelentek Krasznahorkán a

szlovák nacionalista szélsőségesek is, akik jól megszervezett – bár nem engedélyezett – tüntetésükön alaposan megfélemlítették a településen nagy számban élő, zömmel magyar anyanyelvű romákat.

Míg a jó szándékú embereket a hatalmas kár és a kulturális kincsek megsemmisülése taglózta le, addig akadtak olyanok is, akik politikai kérdést fabrikáltak a szomorú esetből és még hetekkel a tűz eloltása után is igyekeznek másfajta lángokat szítani.

A krónikás csupán abban reménykedhet, hogy Szlovákia egyik legszebb és nagyon sok látogatót vonzó műemléke ismét büszkén magasodhat majd a táj fölé és az üszkös falakat borító ideiglenes tetőzetét hamarosan felváltja egy új, de a leégettelt hajszálpontosan megegyező földém, az értékes műtárgyak pedig ismét visszakerülnek a helyükre.

(lamér)

Krasznahorka a tűz előtt, és most

Szepesi György, a legendás sportriporter

Február elején ünnepelte 90. születésnapját Szepesi György, a Magyar Rádió sportriportere, akinek neve egybeforr az Aranycsapatéval, számos olimpiáról és labdarúgó-világbajnokságról közvetített.

Szepesi György 1945-ben lett a Magyar Rádió munkatársa, egy nyilatkozata szerint azért, mert belátta, hogy a futballpályán messze nem olyan tehetséges, mint Puskásék. Az angyalföldi grundokon ismerkedett meg a focival, és bár alsóbb osztályban 1934-től 61-ig igazolt játékos volt, jóval többet tett a magyar labdarúgásért a pálya széléről.

Ez utóbbi szó szerint is értendő, hiszen az oldalon mellett állva közvetítette a meccseket, köztük az alighanem leghíresebbet, az 1953-as, londoni 6-3-at, az Évszázad mérkőzését, amelyet

követően ráragadt az elismerő minősítés: ő az Aranycsapat 12. játékosa.

Szepesi honosította meg azt a sportközvetítési stílust, amelyben a riporter végig együtt él a játékkal, a csapattal, a versenyzővel, lelkesen, magas hőfokon azonosul a történésekkel, együtt örül a sikernek, a győzelemnek, s kesereg balsiker, vereség esetén.

Népszerűsége töretlen volt első rádiós bejelentkezése óta, az 1948-as első olimpiai közvetítése után összesen 15 ötkarikás játékról tudósíthatott, s 14 labdarúgó-világbajnokságnak volt a riportere. Egy híján éppen félszáz magyar olimpiai aranyérem megszületéséről számolhatott be a helyszínről.

A sport mellett a politikai újságírásba is beletanult: 1974 és 78 között az MTI bonni tudósítója volt, majd hazatérve 1981-től 1992-ig a Sport Főosztályt vezette a Magyar Rádióban. Társadalmi megbízatásokat is vállalt szeretett sportágában: 1979 és 1986 között a Magyar Labdarúgó Szövetség elnöke, a Magyar Olimpiai Bizottság, s – 1982 és 94 között – a világszövetség, a FIFA végrehajtó bizottságának a tagja volt.

Számos díj és elismerés birtokosa, például első magyar sportújságíróként megkapta a Gerevich-díjat, 1995-ben szűkebb pátriája, a XIII. kerület, 2005-ben Budapest díszpolgárává választotta. 2004-ben a magyar értelmiség eredményeinek, értékeinek megőrzésére életre hívott díj, a Prima Primissima egyik kitüntetettje lett, 2007 januárjában Kodály Zoltán közművelődési díjat vehetett át a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány kuratóriumától, amely 1993 óta az oktatás, a kultúra és a tudomány területén kiemelkedő teljesítményt nyújtó személyiségeket tünteti ki. A Magyar Sportújságírók Szövetsége 2004-ben Életműdíjjal tüntette ki.

A Guinness-féle Rekordok könyvébe is bekerült azzal, hogy ő a világ leghosszabb időn át tevékenykedő sportriportere. A 2005-ös Magyarország-Argentína barátságos futballmérkőzésnek csaknem napra pontosan hatvan évvel azután lehetett a rádiós szakkomentátora, hogy az 1945-ös magyar-osztrákon bemutatkozott sportriporterként.

(ms)

Spiró – Tavaszi tárlat

Talán nem kell az olvasónak bemutatnom Spiró Györgyöt, Kossuth-díjas, nagyon tapasztalt író, műfordítót, drámaíró, aki például a híres-hírhedt *Csirkefej* (1987) című drámát is írta.

Mindig dicsérni szokták, hogy az életkorához képest mindig különösen érzékeny a fiatalok és más, különböző közösségek nyelvhasználatára, amit a műveiben kiválóan képes tükrözni.

Hosszas tételődéssel gondoltam végig, hogy melyik művét nézzem meg alaposabban, melyikről írjak, s végre a 2010-ben kiadott *Tavaszi tárlat* című könyve mellett döntöttem.

Ez a regény az 56-os októberi forradalomra emlékeztet minket. Akkor kezdődik a történet, és csak a következő néhány hónapig, egészen pontosan 1957. május 1-éig folytatódik.

A vérontás csak rövid, tisztavirág életű volt, amíg a szovjethatalom véglegesen érvényesült Magyarországon. Spiró egy mikrotörténetben, tulajdonképpen egy allegóriában mutatja be, hogyan játszott a kommunizmus az ember életével. Hogyan lehetett az, hogy egyszer csak, varázslatosan megváltozhatott körülöttünk az egész világ.

Mindenki tudja, emlékszik, hogy mit csinált egy történelmi pillanatban. Akár utólag is kitalálhatja, egy picit színesítheti is lelki alkata szerint, hogy milyen oldalon áll egy forradalom folyamatában. De ha valakit mütöttek, kórházban feküdt, és alig volt fogalma arról, hogy mi történik kint, a nagyvilágban, őt bizony nem kell gyanúsítani, kihallgatni, mit csinált, senkinek sem jutna eszébe, hogy az illető valami rosszat, bármit is elkövetett.

Így, amikor 1956. november 8-én mentőautóval már hazaviszik a hőst, Fátray Gyula elvtársat, először jut eszébe, hogy szerencsés ember – neki most nem kell félni, hogy bosszút állnak rajta.

Néhány napot még otthon töltött, hogy erősítse a szervezetét. Amikor először próbál utcára menni, nem akar hinni a saját szemének. Hiszen, ha az ember egyszerre szembesül az összes borzalommal, nehezebben fogható fel, és még nehezebben fogadható el. Fátray nem is érti, hogy kik, s miért harcoltak, kinek volt s miféle

igaza, illetőleg igazsága. Az ő esetében, aki régi kommunista volt – még a háború előtti időkből, zsidó kispolgári származású, annak idején lelkesen segítette építeni az országot, a „boldog, szabad szocializmust” –, még nehezebb tudja elképzelni, hogy az emberek ellen mentek...

Vissza akarták volna állítani a kapitalizmust? Kicsodák? A megtévesztett tömegek, saját maguk ellen? Fellázdáltak volna a szocializmus ellen? Lehetetlen!

Egy idő után rájön, hogy az élet megy tovább, s lehet, hogy néhány ember eltűnik, de az ilyen esetek viszonylag kevesek, inkább azt lehet tapasztalni, hogy a kis ember tovább teszi a maga dolgát, visszaáll a sorba, és igyekszik felejtetni, felejtetni...

De hősünk hirtelen és váratlanul szembesül egy nyilván előre kitalált, megrendelt újságcikkkel.

Először nem akarja elhinni, hogy őt, aki a forradalom idején kórházban feküdt, említik egy cikkben teljesen ismeretlen nevekkel együtt, és ellenforradalmi szervezkedéssel gyanúsítják. Ilyenkor az ember értelmesen próbálja megmagyarázni magának, majd kikövetkeztetni azt, hogy talán csak egy hiba miatt került be a neve az adott cikkbe. Viszont egy munkanap délelőttjén egyszerre csak mozdulni kezdenek a dolgok, és a körülötte lévő emberek már jellemzően, jellegzetesen reagálnak...

Az ember megpróbálja tisztázni a dolgot, tisztázni magát, a kritikuskak mondott helyzetét a munkahelyén, sőt, magának is próbálja megmagyarázni, hogy az újságíró csak tévedett. De a munkahelyén megtapasztalja, milyen a hamis vád, és mekkora mértékű az emberek gyávasága, félelme. Saját bőrén érzi a rendszer megalázó gyakorlatát, az általános gyanút, a feldolgozhatatlan erejű bizalmatlanságot és óriási erőfeszítéssel próbálja túlélni mindezt egészséges bőrrrel s mindenáron.

Már olyan pszichikai állapotba kerül, hogy nem képes tiszta ésszel gondolkodni, megvédeni magát, sőt, elkezd kételkedni önmagában. A hivatalok, a titkárságok hozzáállásától majdnem megőrül, és paranoiás kezd lenni. Abszurd gondolatai támadnak, nem véletlenül, mert ez az egész helyzet is teljesen abszurd.

- *Megrendelt cikk – mondta Szász Lali –, sose fognak helyreigazítást közölni.*
- *Hogyhogy megrendelt cikk?*
- *Az a menetrend, hogy megíratnak egy ilyen cikket, aztán néhány nap múlva mennek értük. Addig a vádirat piszkozata is elkészül. Erre valamiért adnak.*
- *Ez annyira rosszul hangzott, hogy hősünk nem hallotta meg.*
- *Felhívjam az újságírót? Benne van a telefonkönyvben... A Garay utcában lakik...*
- *Minek hívnád fel? Semmi köze a dologhoz...*
- *Hogyhogy semmi köze? Ő írta a cikket!*
- *Bértollnok. Ráparancsoltak. Megkapta az anyagot, és megzenésítette.*
- *De hát nincs keresztnév a nevem mellett! – kiáltott fel hősünk.*
- *Kevés ilyen nevű pasas élhet az országban – vélekedett Szász Lali. – Ez nem*

lehet más, csak te. De ha nem te volnál is, mire kiderül, késő.

– Hogyhogy késő?

– Ha már egyszer bevarrtak, a másikat, az igazit nem keresik tovább. A tervet teljesítették, a létszám megvan.

– Na ne hülyéskedj!

– Ez a logikájuk.

– Hogy kerülök én ellenforradalmár összeesküvők közé?

– Bárki odakerülhet.

(...)

Bárkit összefüggésbe lehet hozni bárkivel és bármivel. Nem számít, hogy nem ismerik egymást, hogy szembesítéskor sem ismertek egymásra, mert a kis sejteknek ez a lényegük: senki sem ismeri a többit, csak a közvetlen összekötőjét. Azt vallood, hogy nem ismered? Annál rosszabb, éppen ez a bizonyíték. Nem csináltál semmit? Ez a bizonyíték, hogy alvó ügynök voltál.

(...)

Az a lényeg, hogy nem a nép lázadt fel a rendszer ellen, hanem néhány, Nyugatról irányított összeesküvő tévesztette meg a magyar népet...

Ilyen esetben két lehetősége van az embernek – vagy próbálja az ember józanésszel megérteni, és akkor belebolondul, vagy inkább igyekszik megőrizni a józan észét, és elfogadja ezt a bolondok tűnő játékot. Hiszen a józanész és a rezsím logikája egymásnak ellentettje. A gondolkodó embernek nincs mibe kapaszkodni. Vagy ahogy Pavel Kohout is mondja: *mint szabadságtalan polgár, jobb boldog bolondnak lenni?*

Ez a Spiró-könyv felidézheti bennünk Kundera *Tréfa* című regényét, mert hasonlóképpen meséli, hogy egy apróság, nem fontos dolog miképpen fordíthatja fejfelé lefelé az életünket, és már nincs visszaút...

Legvégül Orwel híres *1984* című művére is gondolhatunk, hiszen itteni hősünk sem akar már emlékezni arra, hogy tulajdonképpen mi is történt vele, hogyan reagáltak az emberek. Ő is tovább akar élni, és elfelejteni minden megalázót, abszurd eseményt, s alkalmazkodni, egyértelműen beleilleszkedni a számára adott világba.

Mondhatjuk azt is, hogy ez a könyv nem hoz semmi újat, hogy ugyanazokat a történeteket meséli el, amelyekről már mindnyájan hallottunk, olvastunk, vagy éppen éltük őket. A *Tavaszi tárlat* című regényben nem is szerepel egy bizonyos hős, közismertebb kifejezéssel: főhős. Bár van neve, és az író mindvégig „hősünknek” nevezi, igazából bárki lehetett (volna): ismerősünk, rokonunk, akár mi magunk is. De nem kár, hogyha az ember néha vissza-visszanéz, szembesül a saját gyengeségével, gyávasággal, és nem csukja be a szemét az igazság előtt. Végül ilyen lehet az az érzésünk e könyv elolvasása után, hogy **bármilyen körülmények között is él az ember, mindig folytatódik az élet.** Néha szerencsésen, néha viszont megfordulhat az élete egy pillanat alatt, anélkül, hogy az ember ő maga valamit is csinált volna.

Talán kegyetlen író mutatja meg nekünk azt, hogyan voltunk képesek elviselni

saját szegényünket, saját hazugságainkat? Az mindenképpen igaz, hogy *a saját lelkiismeretünkkel mindig egyedül maradunk...*

Miért lehet nálunk bármilyen galádságot elkövetni, függetlenül attól, milyen a rendszer? Mitől van az, hogy nálunk mindig söpredék kerekedik felül? Mindegy, hogy feudalizmus, kapitalizmus, szocializmus van-e éppen, mindegy, kik a megszállóink, sőt az sem jó, ha mi magunk szálljuk meg magunkat: a gonosz és tehetségtelen akarnokok újra meg újra felülkerekednek, és tönkreteszik, amit mások vérrel-veritékkel létrehoznak.

Mitől van az, hogy egy makulátlan nevet belekeverhetnek egy mondvacsinált összeesküvésbe? Miért nem akad senki, aki azt a cikket olvasván azt mondaná, hogy ez lehetetlen? Nem is kell odafönt kirakatpereket rendezni, ha az első jelre előre elítélik, előre magára hagyják odalent, akit befeketítenek.

Ennek a Spiró-regénynek az olvasás közben Umberto Eco *Rózsa neve* című nagyregénye jutott eszembe. Talán azért, mert az emberiség mindig kitalál valamiféle inkvizíciót, hogy eszméletlenül büntethessen, gyilkolhasson; az a fontos számára, hogy legyen mögötte erős gondolat. Vagy félelem. Fejlődés csak abban van, hogy a huszadik században már nem a máglyán égettük egymást. Sőt, ha sikerül kiűzni ebből a rémisztő világból, arcot váltunk, válthatunk. A kommunizmus alatt megtanultunk úgy csinálni, viselkedni, mintha semmi sem történt volna meg...

Alzbeta Vaculiková

Josef Škvorecký

(1924 – 2012)

Az év elején újabb súlyos veszteség érte a cseh művelt világot. Meghalt Josef Škvorecký, a múlt század második fele irodalmi nagyjainak, Hrabal és Kundera mellett legnagyobbjainak egyike. Terjedelmes bibliográfiája 55 regényt, kisregényt, novellát és novelláskötetet tart számon, azonfelül temérdek rövidebb írást,

esszét, tanulmányt, recenziót. Jelentősebb művei fordításban világviszonylatban is közkinccsé váltak.

Škvorecký a szó legnemesebb értelmében „szórakoztató” író, angloamerikai irodalmi szóhasználatnál élve „entertainer”, ami tudatos eltökéltségének, önmagával szemben támasztott igényének eredménye. Vagyis abból a törekvéséből fakad, hogy a legfájóbb, legnyomasztóbb történeteket is élvezetes formában ábrázolja. Szerinte Shakespeare is entertainer volt.

Életművében kétségkívül legkimagaslóbb helyen a Zbabełci (Gyávák) c. kultuszregénynek nevezett alkotása áll, amelyet 1949-ben fejezett be, de csak 1958-ban tudott kiadni. Így is megsemmisítő kritikát váltott ki vele, mert a második világháború utolsó és a béke első napjait a szerző Kostelecnek keresztelt (a valóságban Náchod) szülővárosában meglevenítő mű olyan képet nyújtott az eseménydús nyolc napról, amely sehogy sem illett bele a kommunista rendszer konvencionális, szinte kötelező ábrázolásmódjába. A hős náciellenes harcosok, az általános cseh ellenállás dicsőítése helyett az író alteregója (és egyben a regény narrátora és főszereplője), Danny Smiřický és fiatal barátai finom iróniával lerántják a leplet a városka patetikus hurrápatrióta, haszonleső, gyáva díszpolgáraitól, akik úgy forgatnak köpönyeget, ahogy az események kívánják. Ők maguk pedig, a dzsesszrajongó fiatalok, beletemetkezve imádozt és egyben a német megszállókat provokáló zenébe, minden igyekezetükkel a lányok kegyeiért küzdenek és élvezik első szerelmi kalandjaikat. Igaz, végül kiveszik részüket a kisváros felkelősdijéből, de ez csak amolyan epizódjellegű esemény. Danny, aki Škvorecký számos későbbi írásának is hőse marad, első látásra felületes, cinikus fiatalember benyomását kelti, de kiderül, hogy magatartásával érzékenységet, érzelemgazdagságát leplezi. Rajta keresztül maga a szerző szól az olvasóhoz, akit végül is eláraszt, elbűvöl emberi melegségével. Mert Škvorecký nemcsak született mesemondó volt, hanem végtelenül kedves, nyájas ember is. Akinek szerencséje volt személyesen találkozni vele, az

örökre felejthetetlen emléket őriz magában.

A Gyávák első kiadását tehát a kritika – Jiří Lederer tollából származó egyetlen (!) kivétellel – unisono elmarasztalta, férges gyümölcshöz, rühös macskához hasonlítva a szerzőt, aki sárba tiporta a legszentebb fogalmakat, amilyenek a haza és a forradalom, megsértette a Vörös Hadsereget, hamis képet festett a cseh ifjúságról... A könyvet kivonták a forgalomból, íróját és egyetlen lelkes bírálóját menesztették szerkesztői állásukból. Ám – csodák csodája! – amikor 1964-ben a könyv újból megjelent, a cseh irodalom „jégtörő hajójaként”, legjelentősebb alkotásaként üdvözölték, úgyhogy megkezdhette diadalútját szerte a világon.

Škvorecký további, még hazájában írt művei közül csak néhányat emelünk ki, elsősorban a lírai hangú, magyarrá is lefordított *Legenda Emőke* (1963, *Emőke*) címűt a szép és titokzatos kassai magyar elvált fiatalasszony és a prágai szerkesztő szülőte szerelméről, amelyet csírájában elfojt az emberi korlátoltság és rosszindulat. És a *Sedmiramenný svícen* (1964, *Hétágú gyertyatartó*) elbeszélésgyűjteményt a már ismert kisváros néhány zsidó lakosának szinte eseménytelennek tűnő életéről. Ezt a vékonyka könyvecskét visszafogott, halk hangja, az emberi sorsok csupán sejtetett tragikumai miatt, számos kritikus Škvorecký mesterművei közé sorolja. Az alábbi elbeszélés ennek a kötetnek része.

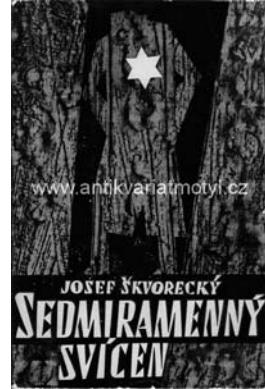
1969-ben Škvorecký Nyugaton maradásának hírére bezúzták a már kiszedett Tankový prapor (*Pléhkatonák*) c. regényét Danny katonaéletéről. A remek humorral és iróniával megírt és később közkedveltté vált mű legvonzóbb része a Fučík-jelvény elnyeréséért folyó verseny, amely az üresfejű résztvevők és a nem kevésbé ignoráns zsűri miatt valóságos bohózatba torkollik.

Torontóban egyetemi irodalomtanári ténykedése mellett Škvorecký folytatja az írást, újabb és újabb regényekben elmondatra Dannyvel a maga és nagyrészt szintén emigráncsorsra jutott barátai életútjának különböző szakaszait. Mindig szuggesztíven, mindig lenyűgözőn. Ismét csupán néhány címet említve, ilyenek: a *Mirákl* (1972, *Csoda*), amely megtörtént és fiktív események keverésével érinti a részleteiben máig is tisztázatlan „Čihošť-i csoda” néven ismert kommunista provokációt és korunk egyéb abszurdításait, továbbá a kanadai emigrációban élő csehekre összpontosító *Příběh inženýra lidských duší* (1977, *A lélek mérnökének története*), az *Obyčejné životy* (2004, *Hétköznapi életek*), amelyben a szerző végleg búcsút vesz Dannytól. Közben, Chandler és a detektívregény iránti hódolatának jeléül folytatja a már hazájában megkezdett *Borůvka* hadnagyról szóló bűnügyi történeteket, ír két – írói alkatától meglehetősen távol álló – történelmi regényt is, százsámra rúgnak az *Amerika Hangjának* készített műsorszámait. Életművében tisztas hely illeti meg az angol-amerikai irodalom remekeinek fordítását is.

Önálló tanulmányt érdemelne Škvorecký nyelvművészete, amelynek itt legalább egyik, škvoreckýisen egyéni mozzanatát szeretném megemlíteni: azt a nyelvi zsonglőrködésnek mondható írói képességet, amely már megmutatkozik a *Lélek mérnökében*, de igazi tőkélyre a *Trip do Česka* (1982, *Csehországi kiruccanás*)

c. rövid prózájában emelkedik. Az emigrációban élő, amerikanizmusokat, idiómákat szó szerint anyanyelvükre fordító csehek egyébként is zagyva fecsegését művészi túlzásokkal lingvisztikai kategóriává formálva valamiféle nyelvkoktél, nyelvparódiát hoz létre, kiterjesztve a mulattatás területét a történetről a nyelvre is, amit persze csak az angolban jártas olvasó tud igazán élvezni. Arról nem is beszélve, hogy az ilyen mű fordításához kizárólag angolul jól tudó személy szükségeltetik.

Utoljára maradt, de nem utolsósorban, hanem nagyonis hangsúlyosan ki kell emelni azt a felbecsülhetetlen kultúrmissziót, amelyet Škvorecký feleségével, a szintén író Zdena Salivarovával vállalt. A házaspár Torontóban 1971-ben megalapította a '68 Publishers kiadóvállalatot, amely két évtizedes fennállása alatt körülbelül 270 emigrációban írt, vagy Csehszlovákiában betiltott cseh és szlovák művet jelentetett meg, lehetővé téve nemcsak az írások fennmaradását, hanem úton-módon való eljutását is a hazai olvasóhoz, valamint behatolását a világirodalomba.

Zádor Margit

Josef Škvorecký:

Strass doktor úr

Az ötven év körüli, apró termetű, törekeny és szürke Strass doktor úr mintha világlétében öreg lett volna. Olyan halkan beszélt, hogy alig értettem, mit mond. A rendelője a folyón túli villának nevezett épületben volt, amely nekem mindig inkább kastélynak tűnt, és minden bizonnyal kastély is volt.

A házat körös-körül hegyes csúcsú dárдавaskerítés és egy művészien kovácsolt kapu

zárta el a világtól. Az egyik kapuszárny rácsai között Strass doktor úr monogramja ékeskedett: SK. A két félfá oszlopát fele magasságban Aszklépiosz egy-egy kígyója tekerte körül, úgyhogy ha a kapu zárva volt, a kígyófejek harciasan berzenkedtek és öltötték egymásra aranyozott nyelvüket.

A kapun túl széles homokos út vezetett, ezen gördült le Strass doktor úr autója kikapcsolt motorral a dombról, miközben a gumiabroncsok alatt csikorgott a homok. Az út enyhén balra kanyarodva egészen a villához vitt, amelynek magas tornyából gyámfák nyúltak ki faragott figurákkal, vízköpőkkel és állatfejekkel. Fölöttük csúcsos tető emelkedett, a tetején zászlórúddal, s a horganylemezből készült zászlóba vésett 1900-as évszámmal.

A villa körül csend volt, és hatalmas, dús szomorúfüzek hajladoztak. Lépcsősor vezetett előbb a nyitott verandára, onnan a nagyon sötét, faburkolatos váróterembe, amelyből fényes, sima, hideg bőrrrel párnázott ajtó nyílt a rendelőbe. A huzat tele volt tűzdelve bőrgombokkal, amelyek domborúan csillogtak a padlótól a mennyezetig. A bejáratnál szembeni faragott pad fölött Beneš Knüpfer zöld tengert ábrázoló csodálatosan szép képe függött. A klubfotelokban szótlanul ültek a páciensek, rendszerint ketten-hárman, többen csak nagy ritkán, és mégis az a hír járta, hogy Strass doktor úr igen jómódú. Sohase tudtam megérteni, hogy lehet gazdag, ha ilyen kevesen járnak hozzá

A betegeihez Strass doktor úr a nyitott Lanciáján járt, amely legalább hat méter hosszú volt, és ő mindig egyedül ült benne, fején széles fekete kalappal. A macskaköves főúton a kocsí recsegve meg-megdöccent, de Strass doktor úr szálfagyenes derékkal, feszesen trónolt, tekintetét figyelmesen maga elé szegezve. – Anyu, anyu – kiabáltam ilyenkor –, Strass doktor úr van ott. – – Igen – felelte anyám –, az valóságos aranyember!

A Lancia néha a főtéri kávéház ablakai előtt parkolt, és amikor rányomtam az orromat a matt keretes, sarkaiban kimart virágmintával díszített vastag üveglapra, Strass doktor urat láttam, amint szürke öltönyében, óraláncos mellényében, fehér kemény gallérosan ül a márványsztalkánál, előtte feketekávéscésze, és szenttelenül beszélget Ohrenzug úrral, a piperkőc öreg Löbl úrral, vagy néha az én apámmal, és nagy pecsétgyűrűs fehér kezén a terem félhomályában aranyosan fénylenek finom vörösés szőrszálai.

Strass doktor úr segítségével jöttem a világra, és azóta gyakran voltam vendége a kastélyra emlékeztető villa nesztelen várótermének. Sokszor léptem át a sötét váróterem küszöbét, hogy bejussak a rendelőbe, s ilyenkor úgy éreztem, mintha a fekete éjszakát felváltotta volna a fényes nappal. A rendelő úgy ragyogott, mint a frissen lemosott kredenc a napsugarakkal elárasztott konyhában, fénylettek a szekrények kilincsei és az üveg mögött levő műszerek, fagyosan világított a diathermia hatalmas krómgömbje, de vakítóan csillogtak a rendelő közepén álló fehér bőrhuzatos díványon elhelyezett furcsa vizsgálókészülékek is. Parádés lószerszámra emlékeztettek, csak hogy minden darab fölfelé meredt, és én nem tudtam, mire való ez a sok szerkentyű, de sejtettem, hogy nagyon kellemetlen és fájdalmat okozó dolgokra.

A fehér köpenyes doktor úr maga nyitotta ki a párnázott ajtót, amely mögött egy másik, szintén mindkét oldalán kitömött ajtó volt, fehér bőrrel bevonva. Aztán az anyukám gondterhelten előadta a panaszaikat, amelyeket a doktor úr kifejezéstelen arccal végighallgatott, és a lehető legcsendesebb hangon megkért, vetközzem le derékig, majd elővette a fényes sztetoszkópját, és egyik helyről a másikra helyezte a hasamon meg a hátamon, amitől meg-megborzongtam. És mintha a sztetoszkópon keresztül nem hallana mindent, amit akar, kihúzta a hallgatókat a füléből, hideg kezével nyomkodni kezdte a hátamat meg a hasamat, és itt-ott a testemhez szorította a fülét. Amikor a mellkasomhoz ért, egyenesen ráláttam a fehér, enyhén ráncos, kopasz foltra a fején. Az is előfordult, hogy a doktor úr nem volt megborotválva, talán valami ünnep miatt, és érdes, vörös sörtéje kellemetlenül horzsolta az én finom gyerekbőrömet.

Negyedikes koromban tüdőgyulladást kaptam, és alighogy kigyógyultam belőle, sárgaságba estem, aztán visszajött a tüdőgyulladás mellhártyagyulladásal tetézve, és abban az évben két ízben középfülgyulladás is kínozott.

Bár tél volt, nyitott ablaknál feküdtem a szobámban, mert így rendelte el Strass doktor úr. Arra gondoltam, hogy alighanem meghalok, és reggeltől estig imádkoztam, hogy ne haljak meg. A magas láztól félrebeszéltem, a valóság és az álom összekeveredett a fejemben, de az önkívületi állapotomba beállott rövid szünetekben megígértem a Jóistennek, hogy egészen a halálomig naponta öt miatyánkot és öt üdvözlégyet mondok el, és ahogy egyre rosszabbul éreztem magam, emeltem a kvótát tízre, húszra, harmincra, amíg valahol a száznál végeztem, viszont utóbb már olyan gyenge voltam, hogy felhagytam a fogadalmakkal. A következő évben az ájtatos hálaadás mindennapi borzasztó terhét megpróbáltam továbbcipelni, de képtelen voltam rá, ezért felváltottam az ígérettel, hogy harmincévesen kolostorba vonulok, ám mire harmincéves lettem, a kolostorokat megszüntették, úgyhogy az ígéretemet nem tudtam beváltani.

Azokban a napokban, amikor a valóság és az álom összekeveredett bennem, a tudat és féltudat zagyalékából gyakran felsejlett Strass doktor úr arca vizenyősen kék szemének semmitmondó tekintetével, kopaszodó feje mögött hol kis lámpa

világított, máskor a téli égboltból az ablakon beszivárgó szúrós, bántó fénysávok gomolyogtak körülötte. Később megtudtam, hogy Strass doktor úr nem tett különbséget nappal és éjszaka között, hosszú napokon át minden két órában nálam volt. A Lanciája a villánk előtt állt hajnaltól hajnalig, és amikor egy ízben délig nem jelent meg, mert Holznerová asszony, a gyógyszerészné szült, a szomszédok körében elterjedt a hír, hogy meghaltam. Ez mentett meg, mondta anyám, mert akiról azt híresztelik, hogy meghalt, de nem halt meg, az sokáig fog élni.

Csakhogy én tudván tudom, hogy engem Strass doktor úr mentett meg. Azokban a percekben, amikor tudatosítottam, hogy mellettem van, úgy éreztem a mellkasomon és hátamon borotvátlan arcának dörgölését, mint egy baráti, jóhiszemű süni tapintását. Aztán, az álom és az emésztő láz mezsgyéjén, sokszor újból sündisznóként jelent meg előttem, amelyiknek finom zsidó orra volt, a bundája tuskéibe illatos kis almák voltak szurdalva, és a kedves állatka emberi szemekkel nézett rám, kifejezéstelenül és elgondolkodva figyelte minden mozdulatomat, és én nem tudtam, mi van a tekintetében, érdeklődés-e vagy közöny, mert a doktor úr sohasem mutatta ki, mit érez, és mindig keveset beszélt. Mögötte, az éjjeli lámpa fényében anyám kisírt szeme világított, s akkora könnycseppek gurultak le az arcán, mint a nyakán fehérülő gyöngysor gömböcskéi. Egészen hátul, teljes árnyékban, apám alakja magasodott, percenként beleveszve a sötébe, de mégis érzékeltetve a szeméből kicsorduló könnyek árját, amely, mint a vízóra, életem idejét mérte.

Aztán Strass doktor úr megszólalt, és én tudtam, hogy baj van, mert rólam beszél, engedélyt kér a szüleimtől, hogy egy új, eddig ki nem próbált gyógyszert adhasson be nekem, amelyiket, mint később megtudtam, a Nemzetközi Orvosi Kongresszusról hozott magával Londonból. A kérést sírás követte, anyám keserves jajgatása, melyet végül apám vigasztaló morgása váltott fel, majd valamiféle félhangú ráhagyás vagy beleegyezés következett, aztán a szolgálólány szoknyájának suhogása, a Strass doktor úr fehér kezén vöröslő pelyhek, fecskendő, tűszúrás és végül alvás...

És én nemsokára jobban lettem, a reggeli napsugarak a kerten és az ablakon át bevilágították az ágyamat, amelynél Strass doktor úr ült karikás szemekkel, és tekintetében most először és talán utoljára megvillant valami érdeklődésféle, de még inkább kifejezett részvét, majd öröm, sőt diadal, magam sem tudom, minek nevezzem.

Évek múlva anyám azt mondta, hogy Strass doktor úr annak idején penicillininjekciókkal kezelt engem, amit Londonból hozott magával a kongresszusról, ahol, úgy mond, mint kipróbálatlan újdonságot mutatták be ezt a gyógymódot, de nem tudom, hogy valóban így volt-e. A háborútól néhány év választott el minket, tehát igaz lehetett, de nem vagyok benne biztos. Amit biztosan tudok, az az, hogy az életemet Strass doktor úr áldozatos, hosszan tartó, jótékony jelenléte oltalmazta meg.

Amikor apa egyszer ebéd közben elújságolta, hogy Strass doktor úr nősülni készül, nem akartam hinni a fülemnek, mert túl öregnek tartottam egy ilyen

lépéshez. De valóban megnősült, és a házasok elutaztak nászútra a francia Riviérára. Az esküvőt Prágában tartották meg, apa ott volt, én nem, és elmesélte, milyen gyönyörű volt a menyasszony, és azt is, hogy a dúsgazdag Karpeles családból származik, amelyiknek több gyógyszer- és vegyszergyára van valahol Dél-Csehországban.

A nászút nagyon hosszúra nyúlt, és amikor a doktor úr visszajött, már nem az öreg Lanciáján furikázott, hanem egy fekete Buickon, de különben semmit sem változott, és én továbbra is jártam a rendelőjébe, és ő ezután is dermesztette a hátamat meg a mellkasomat a sztetoszkópja fagyos felületével, mert a sok tüdőgyulladás következtében örökös légsóhurutom volt, és általában folyton betegeskedtem.

A feleségét csak ritkán láttam, de valóban nagyon szép volt. Egyszer, útban a rendelő felé megpillantottam a folyóparton, fehér ruha volt rajta, és a karján fehér csipkés pólyában a kisbabájuk.

Aztán bejött Hitler, és nemsokára már nem járhattunk Strass doktor úrhoz. Apát az *Árja harc*ban zsidóbarátnak bélyegezték, és Hesse úr, a bank új tisztviselője nagyon csőszködött. Labský doktor úrhoz kezdtünk járni, aki nem volt rossz, de egy bérházban rendelt, a váróterme tele volt betegpénztári pácienssel, semmi szép sem titokzatos nem akadt nála, a falról nem hívott a zöld tenger, és a sötét homályban nem fénylett fekete bőrhuzat. A közönséges ajtókon minden áthallatszott, amiről Labský doktor úr a betegeivel beszélt.

De végeredményben én már nem is jártam olyan sokat orvoshoz, mert zenekart alapítottunk, és betegségek helyett zenével kezdtem foglalkozni és boldogtalan szerelmemmel Márinka iránt, aki harmadikos gimnazista volt, és copfokban viselte a haját. Kárpátaljáról költözött hozzánk, és a karattyolásába ruszin szavakat kevert. Ezekbe szerettem bele, meg a copfjaiba.

Azután kiharcoltam apámtól a szaxofont, úgyhogy semmi időm sem maradt a betegeskedésre. Anyámon zsarnokoskodni kezdtem, és általában azt csináltam, amit akartam.

A zsidóktól elvették az autójukat, megtiltották, hogy vendéglőbe járjanak. Mindenütt táblák függtek: *Zsidóknak tilos a belépés*. Csak egyetlen kocsmára, a város legvégén, a folyóparton álló Port Arthurra ezt a cégért tették: KÁVÉHÁZ ZSIDÓKNAK.

Egy késő nyári esthomályban, amikor a nap még mézarany mázként feküdt mindenen, az ember lelkén is, elhaladtam a zsidóknak fenntartott kávéház előtt.

Éppen hazakísértem és elbúcsúztam Márinkától, aki rám kacsintott barna szemével, s ez akkortájt tökéletesen elég volt a boldogságomhoz. Megálltam, és benéztem az ablakon. De mivel a nap sugarai elvakítottak, rá kellett nyomnom az orromat az üvegre, mint annak idején a főtéri kávéházban, amikor még egészen kicsi voltam.

Bent egy piszkos, leöntött kockás abrosszal takart asztalnál hárman ültek. Strass doktor úr, Ohrenzug úr és Katz tanító úr. Mind a hárman borotvátlanul, előttük egy-egy csésze állt, bizonyára bükkmagból készült kávéval. Nem beszéltek, csak ültek némán, mozdulatlanul, a piszkos csészékre meredve. Kopottak, megviseltek voltak, és nagyon öregén néztek ki.

Azután már csak egyszer láttam Strass doktor urat. A szaxofonnal a kezemben egy átjárón futottam át, amelyik a Zsidó utcába nyílt, és majdnem beleütköztem a doktor úrba. Köszöntem, és zavartan állva maradtam. A doktor úr közönyös tekintettel, mintegy szégyenlősen elmosolyodott és megkérdezte: – Hogy érzi magát? – Jól – feleltem, és elrestelltem magam, amiért azt mondtam „jól”, pedig igaz volt, és forróság ömlött el rajtam, amikor rádöbentem, hogy a doktor úr magáz, holott amikor legutóbb beszélünk egymással, még tegezett. Igaz, akkor még csak harmadikos voltam. Mind a ketten elhallgattunk, és én nem tudtam, mit mondjak. – Mi van magánál? – kérdezte a doktor úr, és a hosszú tokra mutatott, amely a tenorszaxofonomat őrizte. – A szaxofonom – feleltem. A doktor úr csodálkozva nézett rám. – Szaxofon? De hát... – és nem fejezte be. Úgy láttam, mintha elpirult volna, és abban a pillanatban én is elvörösödtem, immár másodszor, mert megértettem, miért nem fejezte be, amit mondani akart. Alighanem úgy érezte, hogy már nincs joga az egészségi állapotom felől érdeklődni, megkérdezni, hogy bírja a szaxofont a légcsővem, mert ő zsidó, ez pedig az én dolgom, egy árja ember dolga. Így aztán valahogy, nem is tudom, hogy, elbúcsúzott és elment, és én tudtam, mit akart mondani nekem: azt, hogy egyszer majd abba kell hagynom a szaxofonozást, mert a légcsővem nem fogja bírni.

Ez volt Strass doktor úr legutolsó diagnózisa, amit a mi városkánkban megállapított.

Később megtudtam, hogy Terezínben felakasztották. Valami csekélység miatt. Állítólag nem köszönt egy SS katonának. De hiszen mindig gyenge volt a hangja, olyan, amely máig a fülemben zeng, amikor az erős, egészséges, katonás hangok már régen elhaltak az idők megsemmisítő megvetésében.

Zádor Margit fordítása

České resumé

První letošní (2012) číslo časopisu Prágai Tükör v rubrice

In memoriam vzdává hold bývalému československému a českému prezidentovi Václavu Havlovi, který umřel v prosinci 2011. V překladu otiskujeme několik Havlových vystoupení z devadesátých let.

V rubrice Maďarské osudy od Moravy na západ přinášíme rozhovor s bývalým předsedou pražského studentského spolku Ady Endre (AED) Miklósem Lencséssem.

Miklós Lencsés, který byl předsedou spolku v polovině osmdesátých let, kdy už sám nestudoval, ale byl v pracovním poměru, v rozhovoru podrobně vysvětluje a popisuje společenské podmínky, za nichž spolek maďarských studentů v Praze působil. Připomíná také, jak tehdejší komunistická státní bezpečnost činnost spolku sledovala.

Rubrika Maďaři v Čechách, na Moravě a ve Slezsku přináší materiál s prvními údaji o sčítání lidu týkající se maďarské menšiny a dalších národních menšin v České republice.

Rubrika Maďaři a Češi – minulost a přítomnost informuje o vzpomínkové slavnosti v Praze při příležitosti výročí narození Jánose Esterházyho, bývalého politického vůdce slovenských Maďarů, který umřel v padesátých letech ve vězení v Mírově.

Rubrika Polička knih přináší recenzi velmi zajímavých knih o maďarské revoluci v roce 1956.

V rubrice Film, divadlo, televize věnujeme pozornost maďarským hercům ze Slovenska, kteří loni dostali roli v českých a slovenských filmech.

Požárem, který zničil střechu hradu Krasnahorka, se zabýváme v rubrice Sport, humor, zajímavosti. Autorem článku je významný maďarský publicista ze Slovenska Tihamér Lacza, který sám studoval v Praze.

Českou literaturu v časopisu představuje povídka Josefa Škvoreckého Pan doktor Strass, kterou přeložila renomovaná překladatelka Margit Zádor. Napsala také spisovatelův portrét.

Příloha Tükörkép přináší několik článků a podzimních dnech maďarské kultury v Brně a Ostravě, o březnových oslavách maďarského státního svátku.

Součástí přílohy je rovněž tradiční rubrika s materiály pro děti.

Summary

In this years (2012) first issue of the Prágai Tükör magazine in the section entitled In memoriam we pay tribute to the former Czechoslovakian a Czech president Václav Havel, who has passed away in December 2011. We print a translation of several of Václav Havel's public appearances from the nineties.

In the section Hungarian fates west of Moravia we bring our readers an interview with Miklós Lencsés, the former president of the Prague student association named after Ady Endre (AED).

Miklós Lencsés, who was the president of the student association in the middle of the eighties, during which time he himself has already finished his studies and was working, explains and describes in detail the social climate, in which the Hungarian student association existed at that time. He also reminds us, how the communist state security service has monitored the activities of the association.

The section Hungarians in Bohemia, Moravia and Silesia brings an article containing the first census data related to the Hungarian minority and other minorities living in the Czech Republic.

"Hungarians and Czechs – the past and the present" is the title of our next section that informs readers about the memorial ceremony that took place in Prague to honor the birth anniversary of Esterházy János, a former political leader of the Hungarians in Slovakia, who died in the prison of Mírov in the fifties.

The section Bookshelf brings our readers reviews of particularly interesting books on the topic of the Hungarian revolution of 1956.

In the section Movie, theatre and television we focus on Hungarian actor from Slovakia, who got roles in Czech or Slovak movies in the previous year.

The fire, that destroyed the roof of the Krasnahorka castle, is the topic of the next section entitled Sports, humor and curiosities. The author of the article is the renown Hungarian publicist living in Slovakia, Tihamér Lacza, who himself studied in Prague.

Czech literature is represented in the issue by the short novel of the author Josef Skvorecky entitled doctor Strass. This was translated by the renowned translator Margit Zádor. She also added a short profile of the author.

The appendix Tükorkép contains several articles about this autumn's Days of Hungarian culture in Brno and Ostrava and about the March celebrations of a Hungarian national holiday.

A traditional part of the appendix is also the section containing materials for children.

Szerzőink

Ambrus Tünde	Brünn, CsMMSz, vezetőségi tag
Kokes János	Prága, újságíró
Kokes Zoltán, ifj.	Prága, orvos
Lacza Tihamér	Pozsony, tudomány- és művelődéstörténész
Ozogány Ernő	Pozsony, tudománytörténész
Poljaková Tatána	Ostrava, a CsMMSz, alapító tag
Szabó Ilonka	Pilsen, CsMMSz
Szabó László	Pisen, CsMMSz
Smejkal Magda	Prága, szerkesztőségi titkár
Tallósi Béla	Pozsony, újságíró
Truchlá Klára	Prága, könyvtáros
Vaculíková Alžběta	Prága, Károly Egyetem hallgatója
Weszely Éva	Pilsen, CsMMSz, vezetőségi tag
Zádor Margit	Prága, műfordító

